

NİZAM-I CEDİD RİCALİNDEN KADI ABDURRAHMAN PAŞA

Ord. Prof. İ. H. UZUNÇARŞILI

II

BEŞİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ MAHMUD'UN CÜLÛSUNA KADAR OLAN OLAYLAR

Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya Gitmesi :

Bundan evvelki Belleten'de görüldüğü gibi kendisine gönderilen ferman üzerine Kadı Abdurrahman Paşa, kumandası altındaki nizam-ı cedit askerini *Silivri*'de bırakarak kendisi Kapusu halkı olan üç bin kişi ile *Silivri*'ye gönderilen iki korvete binerek *İzmit*'e hareket edüp ağırlıkları ve hayvanları da *Üsküdar*'a nakl ve oradan *İzmit*'e gönderilerek kendisine yetiştirildi.

Birinci kısımda görüldüğü üzere, Pâdişah tarafından Kocaeli mutasarrıfı Kasım Paşa'ya gönderilmiş olan fermanla hakkında pâdişah'ın teveccühünün devam ettiği ve misafirperverlik hususuna itina olunması tavsiye olunmakta idi.

Abdurrahman Paşa *İzmit*'e gidip orada ağırlıkları ve hayvanlarını alıp doğru *Konya*'ya hareket etmiş, fakat kırılgın ve üzgün olarak eski vazifesine başlamıştı (1806).

Abdurrahman Paşa'nın Valilikten Azli :

Nizam-ı cedit aleyhdarları ve bilhassa *Edirne* ve diğer o havali-deki kaza âyanları bu kadar muvaffakiyete kanaat etmeyerek kendisine dış biledikleri Abdurrahman Paşa'nın Valilikten uzaklaştırılmasını istiyorlardı. Bunun için Hafız İsmail Paşa'nın azlinden sonra yerine gelen sadr-ıâzam Hilmi İbrahim Paşa Rusların tecavüzî hareketi üzerine 1221 Şevval 1806 Aralıkta sefere giderken *Edirne*'den geçtiği sırada âyanlar Abdurrahman Paşa'nın valilikten azlini istemişler ve o da kendilerine söz vermişti.

Bundan sonra Abdurrahman Paşa'nın azli için bahane arandı. *Nevşehir* Kazasından kudumiye, teşrifiye, kethüdaie ve vesair isimler altında vergi alınmasından vesair sebeplerden dolayı kendisine gönderilen tenbihi ve tekdiri havi 1222 Muharrem iptidaları tarihli bir fermanla bu gibi usulsüz hallere teşebbüs etmemesi emir olunuyordu¹. Bu fermanın henüz yazısı kurumadan bunun arkasından 8 Muharrem 1222 ve 18 Mart 1807 tarihli ordudan gönderilen bir fermanla da Konya valiliğinden azil olunup malikâne suretiyle üzerinde olan *Alanya* sancağı muhafazasına memur edilerek yerine *İçel* Mutasarrıfı Vezir Ahmed Paşa tayin olundu. Fakat Konya halkı Abdurrahman Paşa'dan memnun olduklarını bir mahzarla *İstanbul'a* arz eylemeleri üzerine mesele çatallaştı.

Abdurrahman Paşa 27 Muharrem 1222 ve 6 Nisan 1807 de *İstanbul'a* sadaret kaymakamı Köse Musa Paşa'ya göndermiş olduğu mektupla Konyadan azledilerek malikâne suretiyle mutasarrıf olduğu *Alanya* sancağına memur edildiğini ve emir ve fermana itaat edeceğini, fakat bu kadar gayretle vücuda gelmiş olan nizam-ı cedidin heder olacağını ve kendisinin yerine tayin edilen Ahmed Paşa'nın bu işleri başaramıyacağını evvelden beri malûm olduğunu beyan ile Konya halkının kendisinden memnun olup bırakmak istemediklerini ve bundan başka yaptığı işler dolayısıyla memlekette alacağı ve borcu olduğunu arz ile azil işini geri bıraktırmak istemiş² ve aynı mealde olarak kendisinin *İstanbul'da* muhabereye mezun olduğu Şikk-ısanî defterdarı Ahmed Bey'e de mektup yazmıştır.

¹ Karaman Valisi Abdurrahman Paşa iclâlêhüya hüküm

"... iyalet ve elviyeye vülat tayininden maksud fukaray-ı raiyyet ve aceze-i memleketin himaye ve sıyanetleri iken sen ki vezir-i müşarünileyhin bu dakikalara kat'a sarfı zihin etmeyerek tarafından Nevşehir kazasına kudumiye ve teşrifiye ve kethüdaieye nâmı ve nâmı aharla külliyetli mebalîğ tevzi ve bir taraftan buyruldu ile mübaşir tayin ve cebren akçe tahsil ve bir yandan dahi sen seferi hümayuna memurum deyu bazalardan bedeli af ahziyle sekenei memlekete zulüm ve teaddi olunduğu tahkik olunup sen ise saire makiys olmayarak vüzeray-ı izamım beyinlerinde rıza..cuy ve sadakatkâr ve rüsum-ı raiyyet perveriye dahi vukufun derkâr iken bu veçhile harekete ibtidarın şer-i şerifin hilâfı ve rıza-i hümayunuma münafi ve hakkında derkâr olan hüsn-i zan ve teveccühi mülûkânemin bilvücu mugayiri olup hakkında iğbırar-ı tab-ı cihandaranemi mücib keyfiyyet olmakla fîmâbad bu makule hareketten keff-i yed ve mübaadet ile memleket sekenesini himayet ve sıyanet etmeğe dikkat eyliyesin..." (Evail-i Muharrem sene 1222) *mühimme defteri* No. 224, s. 252).

² Konya'dan Abdurrahman Paşa'nın tahriratından :

Abdurrahman Paşa'nın göndermiş olduğu tahriratı sadaret kaymakamı pâdişah'a takdim etmiş ve bunu okuyan Sultan Selim tahriratın üzerine :

— *Ahali hoşnud. İstedikten sonra ne demeli? Abdurrahman Paşa'ya ehali istemiyor diye azletmiştik. Siz karar verildiği üzere Abdurrahman Paşa'ya ibka edüp keyfiyeti orduya (Sadr-iâzam ve serdarı ekreme) tahrir ve gelen evraki ve mahzarları irsal edin*" hattı hümayununu yazarak evraki iade etmiştir.

Keyfiyet sadaret kaymakamı tarafından sadr-iâzam'a bildirilmekle beraber³ Abdurrahman Paşa'nın ibkası sadrazam'ın Edirne âyanlarına verdiği söze aykırı düşeceğini Musa Paşa'nın tekrar arz etmesi üzerine valiliğe tâlip olup rikâbı hümayun kethüdası bulunan Şamlı Ragıp Efendi 1222 Rebiulevvel ve 1807 Mayıs'ta vezirlikle Konya valiliğine tayin edilmiştir⁴. Fakat pek az sonra sal-

"... iyaleti merkume uhdemizden sarf ve tahvil ve berveçhi malikâne mutasarrıf olduğumuz Alanya sancağı muhafazasına emir ve irade buyrulmuş... Sem'an ve taaten her veçhile emr-i pâdişahiye kıladeî gerdan etmişimdir... iyaleti Karaman bana tevcih buyrulduğu zaman harap ve perişan ve etrafa dağılmış olan halkın toplanması için çok gayret sarfetmiş ve her birerlerine edevatı çift ve tohum ve hayvan verilmiş ve bu suretle külliyetli alacağım olduğu gibi İstanbul'a sarrafa ve burada esnafa borcum teraküm etmiştir. Ferman mucibince emr-i âliye itaatimiz mahz-ı hayır olacağını ehaliye ifade etmişsem de tesir etmeyüp belde mizden koyuvermemiz emr-i muhaldir; zira yüz seneden beri bu emniyet ve sıyaneti bir valide görmedik buradan uzaklaşmanızla yine evvelki hal avdet edecektir bir şefkat haberi zuhuruna intizar ile koyuvermeyorlar... Gerçi Ahmed Paşa vüzera-i i'zamdandır fakat ama bu asker hususunda chil olmadığı İçel'de bulunması cihetiyle yakinen malûmumdur..." *Topkapı Sarayı arşivi numara 3382, evrak.*

³ *Hattı hümayun vesikaları, sandık 28, hat numarası 55.*

⁴ Konya valiliğine tâlip olan Ragıp Efendi'nin takririnden: "Karaman iyaleti tevcih buyrulan Ahmed Paşa hazretlerinden Konyalının adem-i emniyeti ve Abdurrahman Paşa hazretlerinin Konyadan çıkmayup iltimas-ı ibkası ve bu bapta tekevvün eden gaileden tevekki mülâhazasıyla Karaman iyaletinin müşarünileyhe (Abdurrahman Paşa'ya) ibkası istisvab buyrulmuş ise de mukaddema müşarünileyhin azli ve Rumeli serkerdelerinin ve alelhusus Edirne ve havalisinin tatyipleri kaziyyesine mebni olduğu taraf-ı hazreti serdarı ekremden işae olunmuşken müteakiben Abdurrahman Paşa'nın çıkmamasıyla ibkası hususunda olacak televvün kesr-i nüfuz-ı serdar-ı ekremi ve şüyü-ı enva-ı eracif fütür-ı hahiş-ı asakire illet-i müstekille olacağı ve mukaddema Karaman iyaleti hukümet-i müstekille olduğu ecilden hakkı nâ müstehakkı acizanemde karar bulması lâzım gelse inayet-i barî ile bir hızmet-i pesendideye alet olunması..." Ragıp Efendi'nin arz etmesi üzerine Vezirlikle Karaman Valiliğine tayin olunmuştur. (*Hattı Hümayun vesikaları sandık 28, hat numarası 38*).

tanat tebeddülü dolayısıyla yâni Sultan Selim'in hal'i ve Dördüncü Mustafa'nın cülusu münasebetiyle valilikten azledilen Ragıp Paşa'nın yerine 18 Haziran 1807 tarihinde nizam-ı cedit aleyhdarı esbak sadr-ı âzam Hafız İsmail Paşa Konya valiliğine tayin edilince Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmayan âsilerin elebaşısı Candar Oğlu Seyyid Ebubekir Ağa'yı af ederek Konya'ya dönmesine müsaade almıştır⁵. Ebubekir Ağa daha sonra yine mevki alarak Konya mütesellimi olmuştur.

Abdurrahman Paşa valilikten azlinden sonra maiyyeti olan üç bin kadar talimli askeriyle malikâne suretiyle uhdesinde olan *Alanya*'da oturmuştur. Bir ara 1222 Safer ayı sonlarında (1807 Mayıs) yeğeni Arif Bey'i bir tahriratla *İstanbul*'a göndermiş ise de Arif Bey yolda Eskişehir civarındaki eşkıyadan *kumarıcı* lakabıyla meşhur şaki tarafından yakalanarak hapis edilmiştir. Bunu haber alan Abdurrahman Paşa hükümete müracaat ettiğinden, Hükümet Arif Bey'in kurtarılması için *Bilecik* Voyvodası Kalyoncu Ali'ye ferman göndermiş ve Arif Bey'in kurtarılarak tahriratla beraber *İstanbul*'a gönderilmesinde ısrar eylemiştir⁶.

1807 Senesinde İstanbul Olayları :

Daha yukarıda görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa *Konya* Valiliğinden azlinden sonra yâni askeriyle malikânesi olan *Alanya* sancağına çekilmişti. Kendisinin *Konya*'dan ayrılmasından (çünkü azlinden sonra Safer başlarına kadar *Konya*'da kalmıştı) henüz bir buçuk ay geçmişti ki, 17 Rebiulevvel 1222 ve 25 Mayıs 1807'de Kabakçı Mustafa isyanı olmuş ve dört gün sonra da Üçüncü Selim'in hal'i ve büyük emeklerle vücade gelmiş olan nizam-ı ceditin lağvı haberi gelmiş ve Dördüncü Mustafa da hükümdar olmuştu. Bu sırada ordu Rus cephesinde ve sadr-iâzam Hilmi İbrahim Paşa da *Silistre*'de bulunmakta idi.

Ruşuk Yaranının Faaliyeti :

Tarihlerde görüldüğü üzere ordu ile Sadr-iâzamın maiyyetinde bulunan Sultan Selim taraftarı olan devlet ricalinin -ki bunlar *Ruşuk yârâm* diye meşhurdurlar- teşebbüsleri ile Sultan Selim'in tekrar

⁵ *Konya Mahkemei şer'iyye sicilli (1216 ild 1222 senelerine ait sicil).*

⁶ *Mühimme defterleri 225, s. 24, sene avahiri Safer 1222.*

hükümdarlığa getirilmesi kararlaştırılmış ve bu işte Tuna seraskeri bulunan Alemdar Mustafa Paşa'nın vatanseverliği ve hamiyet perverliğinden istifade edilmesi düşünülmüş bunun için devletin düştüğü kötü durumun bir müddet daha devamı feci neticeler doğuracağı bu kıymetli vezire telkin olunarak vatanî hissi tahrik edilmiş ve türlü tertipler ve tedbirlerle onun İstanbul'a gelmesi temin olunmuştu.

Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a Gelmesi :

Ruslarla yapılan mütareke üzerine ordunun cepheden İstanbul'a hareketi esnasında kapukulu ocaklarıyla beraber Alemdar Mustafa Paşa da tertip edilen emrivakilerle maiyyeti kuvvetleriyle İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'a gelinceye kadar Sultan Mustafa taraftarı görünen Alemdar, geldikten sonra tarihlerimizde görüldüğü üzere Rusçuk Yararının kararıyla Sultan Selim'i tekrar saltanata getirmek üzere saraya baskın yapmış ise de alınan tertibatın noksan olarak tatbiki neticesinde muvaffak olunamayarak Dördüncü Mustafa'nın emriyle Sultan Selim şehit edilmiş ve aynı âkibete uğramaktan zorlukla kurtulan Şehzade Mahmud, biraderi Mustafa'nın hal'iyle yerine hükümdar olmuştur. (5 c. 1223 ve 29 Temmuz 1808).

ALTINCI BÖLÜM

İKİNCİ MAHMUD'UN CÜLÜSİ VE ALEMDARIN SADARETİ

Sultan Selim'in hal'inden sonra Anadolu'da Nizam-ı cedidi vücade getirmişlerden Kadı Abdurrahman Paşa Sultan Mustafa taraftarı ve nizam-ı cedid aleyhdarı olanların tuzağına düşmek için uyanık bulunduğu gibi yine aynı maksada hizmet etmiş olan Çapar oğlu Süleyman Bey de İstanbul ahvalini gözden kaçırmayarak tetikte bulunmuştu. Hattâ Çapar oğullarının can düşmanı olan Canikli Hacı Ali Paşa torunu Tayyar Paşa, Süleyman Beyle mücadeleye atılıp muvaffak olamayarak Rusya'ya kaçmış ve Dördüncü Mustafa'nın cülûsunu müteakip İstanbul'a getirtilerek sadaret kaymakamı olunca Süleyman Bey'in hükûmete

emniyeti kalmamıştı⁷. Hattâ kendisinden asker istendiği halde Tayyar Paşa sadaret kaymakamlığında kaldıkça ne kendisinin ve ne de diğer âyanların anadoludan asker vermeyeceklerini açıkça beyan etmesi üzerine hükümet ileri gidememiş ve Tayyar Paşa da tayininden altı ay sonra azlolunmuştur.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın İstanbul'a Dâveti :

Alemdar Mustafa Paşa sadr-iâzam olunca durumu Abdurrahman Paşa'ya bildirmiş ve o da bir arıza ile Alemdar'ın sadaretini tebrik ederek kendisine bazı hediyeler de yollamıştır⁸. Tabii bu saltanat tebeddülü nizam-ı cedid taraftarlarını memnun bıraktığından endişeler ortadan kalkmıştı.

Alemdar Mustafa Paşa işleri ele aldıktan sonra Dördüncü Mustafa'nın cülûsiyle kaldırılmış olan nizam-ı cedid askerî teşkilâtını başka isim altında ihya etmek ve devlet nizamına dair bir karar vermek üzere Anadolu'da ve Rumelideki dışlı âyanları ve bu arada esbak Konya valisi olup muallim asakiri şâhâne kumandanlığında bulunmuş olan Abdurrahman Paşa'yı *İstanbul'a* davet etmiştir. Alemdar Mustafa Paşa'nın, Abdurrahman Paşa'ya göndermiş olduğu 27 Cemaziyelâhır 1223 ve 20 Ağustos 1808 tarihli tahriratta şöyle denilmektedir:

"Cenabı saadetleri devleti aliyenin sadık ve hamiyetkâr vüzerayı izâmından olup hidematı saltanatı seniyyede iltizam buyurdıkları saiy ve sadakat ve şimdiye kadar zuhura gelen hamiyetkâri ve gayreti düstûrileri simaan malûm-ı halisanemiz olarak hakk-ı müşirilerinde gaibâne hulûs ve muhabbetimiz hasıl olup muhlisinizin dahi maksud ve meramım ancak din ve devlete hizmet-i pesendide vücude

⁷ Tayyar Paşa'nın sadaret kaymakamlığına getirilmesi kendisine husumet beslediği Sultan Selim'i öldürmek içindi, fakat Süleyman Beyin ve diğer âyanların Tayyar Paşa'ya karşı cephe almaları üzerine Dördüncü Mustafa istemeyerek Tayyar Paşa'yı azle mecbur olmuştur.

⁸ Alemdar Mustafa Paşa'nın, Abdurrahman Paşa'ya göndermiş olduğu mektubun baş tarafından, "Saadetlü mekremetlü meveddetlü karındaşım hazretleri, Dersaadete kudumu halisanemizi tebrik ve ihlâs-ı derunlerini temhid mârâzında fristade ve isra buyrulan tahriratı müşirileri residei hayyiz-i vûsul ve mefhum ve mezayası ıttılâ-ı hulûsveri ile meşmul olup ifayı lâzimei resmi aşınayı ve meveddete vâki olan riayeti düsturilerinden hasıl olan mahzuziyeti mütekâsire derecei kemale mevzul ve irsal buyrulan bir bohça hediyeî şerifleri dahi vasıl olup nihadei câyî kabul olmuştur . . ." *Cevdet Tarihi c. 9, s. 275.*

getirmek ve sefer maslahatında dahi satvet-i kahire-i saltanat-ı seniyyeyi izhar etmek akdem-i efkârımdır. Binaenaleyh hudavendigâr-i esbak Sultan Selim han cümlemizin velinimetini ve efendisi olup muhlisiniz ve cenab-ı saadetiniz çırağ-ı hassı aldığımızdan⁹ anı iclâs için bu kadar mesafe-i baideyi tayidüp gelmiştim ancak mukaddemce temhid kilindiği üzere irade-ı hak başka yüzden tealluk etüp Sultan Mahmud efendimiz cülus buyurdular ve her ne kadar istihkakımız yok isede mühr-i hümayunı muhlisinize ihsan buyurdular felillâhילהامد cenabı bari Sultan Mahmud Han efendimiz gibi melek haslet bir pâdişah ihsan eyledi, ahlâk ve etvarı cennetmekân Sultan Selim Han efendimize benzer, inşallah sayei hümayununda âlemin kesbi asayışı ve rahatı eltaf-ı ilahiyyeden akdem-i memulümdür.

Devleti aliyenin esbabı teyidiyesinin istihsaline himmet olunmak lâzimedem ve inşallah cümlemin gönül birliğiyle bu tarafın iktiza eden nizamını verdikten sonra muhlisinizin seferi hümayuna azimetimiz musammem olan mevaddan olmanın din ve devletin hizmetinde birlikte bulunmak için Cenab-ı düsturilerinin dahi teşrifleri dahi ehassı matlubumuzdur.” Dedikten sonra Kadı Paşa'nın asker yazma işindeki mesaisinden ve halen dairesinde üçbin kadar nizam-ı cedid askeri mevcut olduğundan ve nizam-ı cedidin lağvından sonra eldeki talimli asker dağılmış ise de ekserisi yine o taraflarda olduğundan bunlardan ne kadar mümkün olursa serian yazılmasını bildirmiş ve aynı zamanda nizam-ı cedidin iadesi matlup isede halk arasında kil-ükali mûcip olmamak üzere (*tüfenkçi*) namıyla asker toplanması ve bunların ulûfe ve tayinatlarının hükûmet tarafından tesviye edileceğini ve kendisinin (Abdurrahman Paşa'nın) maiyyeti askerinden maada tüfekçi ismiyle iki üç bin asker yazarak hemen bunları alup *İstanbul*'a gelmesini bildirerek tahriratı Abdurrahman Paşa'nın kapu kethüdasıyla göndermiştir. Alemdar Mustafa Paşa tahriratının sonunda icap edecek fazla malûmatın kapu kethüdasının şifahî ifadesinden öğrenilmesini bildirmiştir¹⁰.

⁹ Gerek Alemdar Mustafa Paşa ve gerek Kadı Abdurrahman Paşa, karihadan olarak bizzat Sultan Selim tarafından vezirliğe çıkarılmıştır. Merhum Sultan Selim'in çırağ-ı hası yâni güzide yetiştirmelerinden olduklarından dolayı o zamanın istilâhından olarak (Çırağ-ı has) tabiri kullanılmıştır.

¹⁰ *Cevdet Tarihi*, c. 9, S. 276-277 (*Matbaai Osmaniye tab'ı*) Alemdarın, Kadı Paşaya göndermiş olduğu bu tahriratın müsveddesi o tarihte reisülkitap olan Mehmed Said Galip Efendi tarafından kaleme alınmıştır. GalipEfendi daha sonra vezir ve 1239 H. 1823 M de sadr-iâzam olmuştur.

Kadı Andurrahman Paşa kendi maiyyeti kuvvetlerine ilâve olarak evvelce talim görmüş nizam-ı cedid askerinden de alarak altıbin kişilik bir kuvvetle 14 Şaban 1223 ve 5 Ekim 1808 Çarşamba günü *Üsküdar*'a geldi ve üç gün sonra yâni 8 Ekim Cumartesi günü Bâbıâlfîye davet olunarak Alanya ve Beyşehir sancakları ilhakiyle bâ hattı hümayun Anadolu valiliğine tayin olundu¹¹.

Devlete verilecek yeni düzen hakkında sadr-iâzamı riyasetinde Bâbıâlfîde toplanmış olan şûrada müzakere yapıldı ve neticede yedi madde ve bir hatime üzerine kaleme alınan ahitnâme –ki tarihlerimizde *sened-i ittifak* denilmektedir– ahkâmına riayet edileceğine dair yemin edildi ve mecliste bulunanlar tarafından imzalandı¹².

Evvelce asakiri şâhâne denilen nizam-ı cedid askerine (*sekbân-ı cedid*) adı verildi¹³. Nizam-ı cedid yâni asakiri şânhâne teşkilâtı yapıldığı sırada yeniçeri ocağını kuşkulandırmamak için nizam-ı cedid askeri bostancı ocağına bağlanmış ve evvelden beri devam edip gelen yedi ocak adedi muhafaza edilmişti¹⁴, fakat bu defa kurulan sekbân-ı cedid ocağı müstakil olarak sekizinci ocak îtibar olundu. 27 Şaban 1223 ve 18 Ekim 1808'de yeni ocağa tuğ, bayrak ve mehter takımı verildi¹⁵.

¹¹ *Atik vüzera defteri* (iyalet-i Anadolu ve Beyşehirli sancağı) s. 58 ve *Şani Zade* tarihi c. 1, s. 61 ve *Cevdet Tarihi* c. 9, s. 7.

¹² Bu sened-i ittifak Anadolu ve Rumeli'deki hanedan ve âyanın pâdişah'a ve hükûmete karşı sadakat ile hükûmetin emrine itaatlerini ve bütün Osmanlı memleketlerinde nizam-ı cedid askeri tertip edilmesini ve devlet gelirlerinin tahsil ve muhafazasını taahhüt altına aldığı gibi padişah ve hükûmet de buna karşılık olarak bu sened-i ittifaka aykırı hareket etmeyeceğine dair olan kayıtlarla bir fenalıkları görülmedikçe hanedan ve âyanların hukukunu muhafaza ile anları cezalandırmamağı taahhüd eylemekte idi.

¹³ "Mukaddemki asakiri şâhâne tabiri tağyir ve sekbânı cedid namıyla tesmiye olundu" *Şânt Zade* c. 1, s. 76 ve *Cevdet Tarihi* c. 9 s. 38.

¹⁴ Yedi ocak şunlardır : Yeniçeri, cebeci, topçu, top arabacı, suvari (altı bölük) bostancı, tersane.

¹⁵ 27 Şaban 1223 tarihinde Abdurrahman Paşa'ya gönderilen emri âlide teşkil edilen asakir-i cihadiye-i sekbânın beher neferine ayda on kuruş îta ve tayinatları hükümetce verileceği beyan olunduktan sonra veziri mükerrer Abdurrahman Paşa'ya Anadolu'da Bağdad kapusundan Üsküdar'a kadar bu teşkilâtın verildiği beyan olunup evvelce Anadolu'da nereden asakiri şâhâne için kışlalar yapılmışsa ki dördüncü Mustafa'nın cülûsu üzerine terkedilmiş veya tahrip olunmuştu. Bunların tamire muhtaç olanlarının tamir edilerek içlerine asakiri cihadiye-i sekbân konup bundan böyle Anadolu tarafında serdar oldukları vilâyetlerde zabıt olmayıp ve

Sekbânı cedit askeri nizam-ı cedit askerinin evvelce bulundukları *Üsküdar*'da *Selimiye* ve *Beşiktaş* üstündeki *Levent* çiftliği kışlarına yerleştirilerek Kadı Abdurrahman Paşa bunların seraskerliğine tayin olunup *Üsküdar*'da esbak sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa'nın yaptırdığı köşk kiralanarak Kadı Paşa'nın ikametine tahsis olunmuştur.

Sebbânı cedit ocağına gönderilen tûğ ve sancak, seraskerin *Üsküdar*'da bulunmasına mebni yâni *Üsküdar*'a geçirilerek tekbîr ve tehliillerle *Selimiye* kışlasına götürüldü. Abdurrahman Paşa tûğ ve sancağı karşılayarak tûğ kışla sahasına dikildi ve yeni asker, nizam-ı cedit zamanındaki muallim ve zabitlerinin nezaretleri altında talime başlatıldı. Sâbık nizam-ı cedit kethüdası bulunan Bursalı Süleyman Ağa ocak ağası tayin olundu. Sekbânı cedit askerinin kıyafetleri dizlik ve tozluk ile başlarına Rumelide bir kısım halkın giymekte olduğu *Şobara* denilen altı, yedi ve hattâ sekiz dilimli çuha kalpak giydirildi¹⁶ ve askerlerden bir sınıfı şobâralarının üzerine nerkis ve bir kısmı kırmızı mağrip şalı sardılar.

Alemdar Mustafa Paşa'nın daveti üzerine Anadolu'dan Kadı Abdurrahman Paşa'dan başka maiyyetleri kuvvetleriyle Çapar Oğlu Süleyman Bey, Karaosman Oğlu Hacı Ömer Ağa, *Bilecik* voyvodası Kalyoncu Ali, *Bolu* voyvodası Hacı Ahmed Oğlu İbrahim Ağa ile Rumeliden *Serez* âyanı İsmail Bey, *Çirmen* mutasarrıfı Mustafa Paşa gelmişlerdi. İsmail Bey 14 Recep ve 5 Eylül'de mükemmel surette teçhiz edilmiş on iki bin kişilik kuvvetle gelmişti¹⁷.

Bâbîalî Baskını ve Alemdar'ın İntiharı :

Sekbân-ı cedit askeri mevcudu henüz dört bin kadardı. Sadr-ı âzam Alemdar Mustafa Paşa her şeyi oldu bitti zan ile İstanbul'a davet etmiş olduğu âyanların kuvvetlerinden birer miktar kuvvet

sefer vukuunda serden geçti ve sefer bayrakları açılarak asker toplanmaması ve ancak düşmana karşı sekbânı cedit muallim askerinin mukabele edecekleri zikredilmektedir. Gelen fermanı Abdurrahman Paşa *Üsküdar*'da esnaf kethüdarları ve mahallât ihtiyarları ve zabitan ve cemii halk müvacehesinde okutturmuştur (*Tarih-i Sultan Selim - Cabî Ömer Efendi vekayinâmesi*) varak 196 b.

¹⁶ *Şâni Zade* (c. 1, s. 76) Şobaranın esas altı dilimli olmasından dolayı Farsça Şeşpareden bozma olduğunu beyan ediyor.

¹⁷ *Yayla İmamı vekayinâmesi* (Veliyyüddin Efendi kütüphanesi, Cevdet Paşa kitapları.

alıkoyarak âyanların yerlerine dönmelerine izin verdi, halbuki bir müddet daha sekbân-ı cedid askerinin artmasını beklemek ve çok uyanık ve tetik bulunması icap ederken, kendisine güvenen sadr-ı âzam bunu yapmadı; halbuki yeniçeriler ve ocak gayreti güdenler bir ayaklanma için fırsat kolluyorlardı. Sadr-ıâzamla beraber devlet ricali de büyük bir gaflet içinde bulunuyorlardı.

Âyanlardan İsmail Bey 24 Şaban 1223 ve 15 Ekim 1808 de memleketi olan *Serez*'e dönerken maiyyeti âyanlarından *Pravişte* âyanı kapucubaşı rütbesindeki Halil Ağayı bir miktar kuvvetle İstanbul'da bırakmış¹⁸ Çapar Oğlu'yla Karaosman Oğlu da aynı sene Ramazan başlarında memleketlerine gitmişlerdi¹⁹, bu suretle âyanların gitmeleriyle Alemdar'ın kuvveti azalmıştı; bundan başka sadr-ı âzamın mevcut kuvvetini daha ziyade azaltmak isteyen yeniçeri ocağı kodamanları *Vidin* valisi İdris Paşa'yı –ki Molla Paşa diye meşhurdur– Alemdar'ın memleketi ve mıntıkası olan *Ruşçuk* üzerine taarruza teşvik ettiklerinden İdris Paşa tarafından yapılan taarruzî hareket üzerine sadr-ı âzam kendisinin ünlü adamlarından *Boşnak Ağayı* mühimce bir kuvvetle Rusçuk'un muhafazası için o tarafa gönderdiği cihetle kendisinin de mevcut kuvveti azalmıştı. Zaten İstanbul içindeki mevcut Rumeli kuvvetleri hanlarda ve vükelâ konaklarında bulunarak cüzî bir kısmı da Bâbîâlî'de idi.

İstanbul'daki için için kaynaşmada sâbık hükümdar Dördüncü Mustafa'nın parmağı vardı. Sâbık hükümdarı kız kardeşi Esmâ Sultan çok severdi. Esmâ Sultan ve Mustafa'nın validesi Ayşe Sineperver kadın da yeniçerileri tahrik etmekte ve S. Mustafa'yı tekrar hükümdar yaptırmaya çalışmakta idi.

Tarihlerde görüldüğü üzere²⁰ 1223 Ramazanının yirmi altısını yirmi yedisine bağlayan Kadir gecesi (16 Kasım 1808 Salı gecesi) kanun üzere Sadr-ıâzam iftar etmek üzere şeyhulislâm Salih Zade

¹⁸ *Cevdet tasnifi, dahiliye vesikaları, numara, 8417.*

¹⁹ Yayla İmamı vekayinâmesi. Câbî Ömer Efendi vekayinâmesinde Çapar Oğlu Süleyman Bey'in Ramazanın yedisinde memleketine gittiği yazılıyor (varak 201).

²⁰ Bu hususta merhum üstadımız Eftalüddin Tekiner'in Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasındaki sene 2 ilâ 4 Alemdar Mustafa Paşa isimli seri halindeki yazılarıyla benim (Alemdar Mustafa Paşa) isimli eserimde mufassal malûmat vardır.

Esat Efendi'nin²¹ konağına giderek iftardan sonra teravih namazını Pâdişahın da geldiği Ayasofya camiinde kıldıktan sonra Bâbîâlîye giderek yatmıştı.

Aldıkları tertibat üzerine yeniçeriler gece yarısından sonra *Ağa-kapısı*'na gelerek yeniçeri ağası Mustafa Ağa'nın kendileriyle beraber olmasını teklif ettilerse de Mustafa Ağa bunlara nasihat etmeğe kalktığından bu nasihatlere kulak vermeyerek kendisini öldürüp oradan yedi, sekizyüz kişi ile Bâbîâlîyi bastılar.

Burada muhafaza hizmetinde bulunan sekbânlar müdafaaya kalktıklarından Bâbîâlîyi ateşlediler imdat gelir ümidiyle tomruk dairesi tarafından taş odalardan birine giren Alemdar Mustafa Paşa külliyetli miktar barut ve cephane aldıktan sonra orada müdafaada bulundu ve ertesi Salı günü akşamına kadar hücum edenlere mukabele etti ve yardım gelmesinden ümidini keserek bulunduğu mahzendeki barutu ateşleyüp dumandan boğulmak suretiyle vefat etti (27 Ramazan 1223 ve 17 Kasım 1808).

Bu hâdiselerden haberdar olmayan *Selimiye* kışlasındaki Kadı Abdurrahman Paşa, Selimiyeden yangını gördü ise de hakikati anlayamamış ve sonradan öğrenmiş ise de iş işten geçmişti.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Saraya Gelmesi :

Bâbîâlî baskını *Üsküdar* ocağında bulunan Abdurrahman Paşa tarafından haber alınması üzerine hemen *Selimiye* kışlasındaki sekbân-ı cedid askerine cephane dağıttırarak hazırlanmalarını emir edip her ihtimale karşı pâdişahın yardımına koşmaya karar verdi, fakat aynı zamanda askerin fikrini ve ne derecede sadık olduklarını anlamak isteyerek derhal maiyyetindeki binbaşılıları toplayarak onlara :

— Şer'an Pâdişah-ı islâmın muhafazasına ve dostuna dost düşmanına düşman olmak ve pâdişah üzerine huruç edenlerle muharebe etmek vacip oldu, şer'in bu emrine imtisal eder misiniz? Deyince hepsi de emre imtisal edeceklerini söylediklerinden Abdurrahman

²¹ Salih Zade Esat Efendi nizam-ı cedid taraftarı uyanık bir zat olup Üçüncü Selim zamanında birinci defa ve Alemdar Mustafa Paşa sadaretinde ikinci defa şeyhulislâm olmuştur. Alemdar vak'asını müteakip azil olunarak Manisa'ya gönderilmiştir. Yapılan inkılâbın ehemmiyetini kavramış teceddüt taraftarı bir zattı.

Paşa bir kere müsaade isteyelim diyerek yeğeni Ahmed Efendiyi üç çifte kayıkla saraya gönderdi. Lâkin Ahmed Efendi, bostancı taifesinin şerrinden Sarayburnu sahiline çıkamayup nihayet bir takrip sarayın balıkhane kapusu tarafından girip oradan Hırkai Şerif odası tarafına gelip keyfiyeti pâdişahın silâhtarı Mehmed Bey'e söyledi ve mesele pâdişaha arz edildi.

Sultan Mahmud Kadı Abdurrahman Paşa'nın saraya gelmesini emrettiğinden Ahmed Efendi dönüp keyfiyeti Paşaya söyledi, bunun üzerine Abdurrahman Paşa Sekban-ı cedit askerinden bir kımını kışla muhafazasında bırakarak diğer mühim bir kısmını ve kapusu askerini mavnalara doldurup hareket etti. Saraya gitmeden evvel *Tophane*'ye yanaşarak Kapdan-ı Derya Ramiz Paşa ile görüşüp mutabık kaldıktan sonra saraya doğru çekti.

Saraya gelen kuvvetler evvelâ *Yalı Köşkü* tarafına çıkarıldı ise de bostancıların bu nizam-ı cedit askerini saraya taşıyup yeniçeriden intikam almak istersiniz diye asker nakledüp boş olarak Üsküdar'a dönen mavnacılar üzerine atış edip birini öldürüp birisini de yaraladıklarından sekbân-ı cedit *Yalı Köşkü*'ne çıkarılamamıştır²². Maiyyeti ve sekbân-ı cedit kuvvetleri balıkhane kapısından girip Abdurrahman Paşa yukarı enderun kısmına çıkmağa mecbur oldu ve arkadan Levent Çiftliği'ndeki sekbân-ı cedit kuvvetleriyle beraber Ramiz Paşa da geldi.

Ramiz Paşa saraya gelirken tersaneden bir korvet hazırlatarak kürekçiler kapısı ile Azap kapısı arasına koydurarak Galata ve sair taraflardan yeniçerilere gelecek yardımı önlemek istemiştir.

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa enderun odasında bulunmakta olan Sultan Mahmud tarafından kabul olundular; bunlardan başka pâdişah *Üsküdar*da mütekaait olarak oturmakta olan esbak Kapdanı derya Safranbolu'lu Salih Paşa ile Çarhacı Ali

²² 27 Ramazan Üsküdar kışlasındaki Sekbân askeri mavnalara tahmil ve Kadı Paşa dahi kapusu askeriyle topçu ve arabacı ve tersane talimci askeri *Yalı Köşkü*ne teraküm ve enderunu hümayuna vüsul ve askerın ekseri balıkhaneye nakil ve boş mavnalar yine Üsküdar'a avdetde İncili köşk önünden boş askeri balıkhaneye çıkarup gelirken Çinili köşk duvarı bedeninden birkaç bostancı nice bir nizam-ı cedit askeri saraya taşıyup yeniçeriden intikam murat esersiz deyu bedenden tüfenklerine atış verüp iki kayıkçıyı kurşun ile cerh ve biri helâk olup ve kayıkhane ve bostancı ocakları neferatının külliyyen sekbân-ı cedit askerine husumetleri aşıkâr olmakla cümlesi enderundan dışarı çıkarılıp ancak sekbân askeri enderunda kalmıştır. (*Câbî Ömer Efendi vekayinâmesi varak 214*).

Paşa'yı da saraya davet ettiğinden her ikisi de geldiler²³ Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa'nın saraya gelmeleri 27 Ramazan Salı günü ikindiden sonra idi, öğle esnasında gelmiş olsalardı o sırada henüz müdafaa halinde bulunan Alemdar Mustafa Paşa'yı kurtarma ihtimali vardı.

Akşam olunca Paşalar getirdikleri askerî saray kapılarına taksim ettiler ve dışarı çıkmayarak saray duvarları üzerinden asilerden gördüklerini öldürdüler.

Yeniçeriler Alemdar işini hallettikten sonra kusurlarının afviyle kendilerine bir ağa tayini için İstanbul kadısı Köstendilli Tahir Efendi'yi saraya göndermişler ve :

“— Bizim garezimiz ancak sadr-ıâzam Mustafa Paşa idi, çünkü o zorba idi, pâdişahımızın (Yâni Sultan Selim'in) kanına girdi. Binaenaleyh onun îdamı lâzım geldiğinden bu işi işledik, pâdişahımızın en adî kullarıyız cürmümüzü af buyursunlar” niyazında bulunmuşlardı.

Her ikisi de ilmiye sınıfından yetişmiş olan Kadı Paşa ile Ramiz Paşa bir hadîs okuyarak “eşkıya mel'unlarının sonsuz cürümlerine cevap ancak kılınçtır; çünkü onlar pâdişahlarına itaatsizlik edüp ehli cehaletten oldular, anlarla cenk etmek icap eder” diye mukabele ettiklerinden Tahir Efendi geri dönerek ağa kapısındaki asîlere bunu anlattığından bundan hiddetlenen yeniçeriler saraya hücumu karar verüp taarruz ettilerse de sekbânların müdafaaariyle karşılaştılar.

Bâbîâlfî hâdisesi sebebiyle Salı günü akşamına kadar yollar kapalı olup sarayın günlük ihtiyacı şehirden tedarik edildiğinden dolayı saraya yiyecek gelmediğinden²⁴ Ramazan da olduğundan saraydaki askere yiyecek tedariki zarurî idi. Bunun üzerine Kadı

²³ Câbî Ömer Efendi vekayinâmesinde Çarhaci Ali Paşa'nın 29 Ramazan'da saraya davet olunarak yedi çifte kayıkla geldiği ve derhal Et meydanına gönderilerek yeniçerilerle konuşup bunların Kaptan Paşa, Kadı Paşa, İnce Bey, Liman Reisi, Behiç Efendi, Bahriye Defterdarı vesaire on beş kişinin kendilerine teslimini istedikleri haberini getirmiştir.

²⁴ Sarayın bütün tayinatı dışardan hergün gelmek hasebiyle et ve ekmek tayinatının içeri gönderilmesine mani olunmakla enderunda olan asakir ile sairleri sıkıntıya düşüp askere Has bahçe vesair mahallerde olan helvacı kabaklarını, bahçe parmaklıklarını kırarak tabh ve ekl edip muzayeka kesir olmakla ve sarayın taşradan gelen suyunu dahi ağa kapısından su yolculara tenbih ile kat ve enderun Has oda ağaları dahi yiyecekten mahrum oldular. (*Câbî Efendi vekayinâmesi*)

Paşa'nın emriyle iftara yakın muallim asakir ağasıyla sekbân-ı cedid binbaşısı Mavnacı Mustafa Ağa altıyüz kadar kuvvetle saraydan (Bâbı hümayun, Soğuk Çeşme ve Demirkapıdan) çıkarak saray önündeki yeniçerileri kırıp dağıtarak bir koldan Çenberlitaş tarafına ve mürekkepciler mevkiine kadar gidip cephane kışlasını zapt ve diğer koldan Akbiyık ve Hocapaşa taraflarına kadar gidip ve aynı zamanda yiyecek tedarik edip Alemdar Paşa'nın durumunu tahkik için Bâbiâlî tarafını dolaştıktan sonra Abdurrahman Paşa'dan gelen emir üzerine saraya dönerek kapıları kapadılar.

Sekbân-ı cedid kuvvetlerinin bu başarıları yeniçerileri korkuttuğundan gece dellâllar çıkararak mahallelerde propagandaya başladılar; saraya sekbân-ı cedid askeri aldılar, yarın dışarı çıkarak ırzınızı payımâl ve mallarınızı yağma edüp evlerinizi yakacaklar diye İstanbul halkını heyecana getirmek istediler ve bir kısım cahil imam ve hocalar ile imdada gelmeyenlerin avratları boş ve kendileri kâfirdir diye îlân ettiklerinden bu suretle ayaklanan börekçi, tablakâr, helvacı, manav, küfeci gibi toy ve sadedil kimselerden tedarik ettikleri bir güruh sayesinde mühim miktarda taraftar buldular.

Bu suretle kuvvetlenen yeniçeriler ramazanın yirmi sekizinci Çarşamba günü (17 Kasım) saraya hücumla cesaret ettiler. Sekbân-ı cedid kuvveti dörtbin kadar ise de bunların bir kısmı *Üsküdar* ve *Levent* çiftliği kışlalarında bırakılmış olduklarından saraydaki mevcut takriben üçbin kadardı, bunlara mukabil yeniçeri ve onlarla beraber olan halk kuvvetleri ise sekbânların dört beş misli idi, bundan dolayı sekbân-ı cedid askerinin müdafaada kalmasına karar verildi.

Saraya hücum eden asilerden bazıları Ayasofya Camii'nin minarelerine çıkarak oradan saraya kurşun atmağa başladılar. Sadr-iâzam kethüdası konağından aldıkları topu saray meydanına getirip güllerle Bâb-ı hümayunu döğmeğe başlamaları üzerine Kadı Paşa Bâbı hümayunu açtırıp kendisi, beş altı yüz muallim sekbân-ı cedid askeriyle Darphane meydanında atlanmış olarak durdu. Yeniçeriler Bâb-ı hümayunun açıldığını görünce hücum etmişlerse de Kadı Paşa bunları sahte ric'atle aldatarak sonra şiddetle ateşe tuttuğundan bir hayli telef ve mecruh bırakmışlar diğer kısmı da kaçmıştı.

Hariçteki düşmanlık yetmiyormuş gibi saraydaki aşçı, ekmekçi, helvacı, baltacı ve bostancılar da sekbân-ı cedid askerine husumet edip yalnızca ele geçirdiklerini öldürüyorlardı²⁵.

²⁵ Âsım Tarihi, c. 2, s. 253 Üsküdar'dan gelen sekbân askerine enderundaki

Asilerin saraya kurşun atmalarına hiddetlenen Sultan Mahmud, donanmanın ağa kapusunu bombardıman etmesini emrettiğinden kurşunlu mahzen Unkapını önünde bulunan bir kalyon ve bir korvetten mürekkep iki gemi ağa kapusunu hedef tutarak bombardımana başlamıştı²⁶. Bu hal üzerine telâşa düşen ocaklı ulemayı kadıasker nakibüleşrafi ağakapısına çağırılmışlar ve tekeli köşkünde toplanmışlardı²⁷.

Bu halde müdafaada kalmanın faydasızlığı anlaşılacak sekbân-ı cedid ağası Süleyman Ağa sarayda mevcut sekbân askeri ile dört top alarak Bâbı hümayundan çıkıp askerle çarpışıp onları püskürtmüştü. Bu kuvvetten bir kolu Cebeciler kışlasını zapt ile oradaki asileri öldürdüler. Diğer bir kol Paşakapısındaki eşkıyayı dağıttıktan sonra Atmeydanı'nda ihtiyatta bulunan üçüncü kola iltihak ettiler.

Süleyman Ağa bundan sonra yine kuvvetlerini üç kola ayırdı; bir kolunu Ahırkapı tarafına sevkettiği gibi kendisi de bir fırka ile Divanyolundan ağakapısına doğru yürüdü ve Irgat pazarına kadar gitti, yol üzerindeki evlerde bulunan yeniçeriler ve kadınlar bunlara kurşun, desti ve ellerine geçen şeyleri atıyorlardı. Irgat pazarını geçmiş olan sekbânlar üzerine yeniçeriler hücum ettiler, kanlı bir çarpışma oldu, bu sırada Süleyman Ağa'nın geri dönmesi için saray-

bostancı neferleri bu ne ola bizlerde yeniçeriyiz sözüyle ayaklanmak istemeleri üzerine zabitan bu kavgaya karışmayı kendi halinizde olun demişler ve dinlemeyenlerden bazıları bahçe aralarında ve dolap ocağında ele geçirdikleri sekbân-ı cedid askerinden otuz kadarını öldürmüşler ve bu hal sekbân askerinin maneviyatını sarsmıştır (*Câbî Efendi vekayinâmesi*).

²⁶ Gemiden ağakapısını topa tutacak olan topçubaşılar, top atmak istemediklerinden bir kaçı katlolunarak tersanede korvetten Çamlıca ve Filikacı hıristiyan gemicilere emrolunarak Ağakapısı topa tutulmuş ise de gereği gibi maharetleri olmadığından ve ağakapısı yüksek mevkide bulunması sebebiyle nişan alınamayup güllerin bazıları aşup Kumkapı, Bayezit, Vefa ve Süleymaniye etrafına ve ağakapısında kalafatçıların odaları, harem ve mutbak tarafına düşmeğe başlamıştır (*Câbî Efendi, varak 215 b.*).

²⁷ Alemdar Mustafa Paşa'nın hayatı ve ölümü bilinmeyüp gerçi kârgir mahzen- de cephaneye atılıp harap oldu ve bu kadar adam telef oldu ammâ mahzene cephaneye koyan bir selâmet yolunu da yaptırmıştır, kim bilir nereye kaçtı ve ne taraftan hücum edecektir. Üsküdar ocağı askeri, altı yedi bin vardır, topçu, arabacı ve levent çiftliği ve Boğaz Muhafızı Uzun Ali Ağa-Kabakçı Mustafayı öldüren Hisar âyanı-Kaptan paşa ile ittifak ederek hal müşkül olur diye ocağın iş erleri ağakapısına cem ve teke köşkünde meclis aktedip sadr-ıâzam Kaymakamına haber irsalini görmüşlerdir (*Câbî Efendi vekayinâmesi, varak 211*).

dan emir geldiğinden sekbân askeri müdafaa tertibatı alarak geri döndü ve diğer iki kol ile birleştikten sonra Bâbı hümayun önüne geldi.

Yukarıda söylediğimiz cebeciler kışlası sekbân-ı cedid tarafından işgal edildikten sonra oraya üçyüz kadar muhafız bırakılmıştı. Kuvvetlerin geri dönmesinden sonra dört beş yüz âsi, cebeci kışlasına hücum etmişlerse de içeriye giremediklerinden arkadan kışlaya ateş vermişlerdi. Bu suretle asilerle ateş arasında kalan sekbân askeri tehlikeye düşmüştü, fakat bu sırada saraydan gönderilen sekbânlar yeniçeriler üzerine hücum ederek arkadaşlarını kurtardıktan sonra saraya dönmüşlerdir. İşte bu sırada sekbân-ı cedid ocağı ağası olan Bursalı kahraman Süleyman Ağa bir kurşun isabetiyle şehid düştü ve bu hal asker üzerinde büyük üzüntü uyandırdı²⁸.

Bu vukuatın cereyan ettiği Çarşamba günü pek şiddetli gün doğrusu fırtınası esmekte olduğundan tutuşturulan cebeci kışlası yandığı gibi²⁹ ateş etraftaki mahallelere de sirayet edip bu vukuat sebebiyle söndürülemediğinden kol kol yayılarak Divanyolu taraflarını, defterhane, mehterhane ile Sultan Ahmed Camiinin etrafındaki diğer mahallelerle çarşıları yakmış ve bu halden istifade eden asiler çapulculuğa başlamışlardır.

Bu son hâdisede sekbân ocağı ağası Süleyman Ağa ile Yağlıkçı binbaşı³⁰ altı yüz kadar sekbân şehit olduklarından hükümet kuvvetine zaaf gelmiş ve iki değerli kumandanın ölümü askere fütur getirmişti. Buna mukabil asilerden de beşbin kadar telef olduğundan onlar da telâş içinde idiler.

²⁸ Me'hazlerimizin kahraman bir kumandan olduğunu kaydettikleri Süleyman ağa, Edirne vak'ası esnasında nizam-ı cedid askerinin ocak kethüdası olarak Kadı Abdurrahman paşa ile beraber bulunmuş ve sekbân-ı cedid teşkilâtında da ocak ağası olmuştu. Süleyman ağanın Bursalı olduğunu Şânî Zade yazıyor (c. 1, s. 129).

²⁹ Cebeci kışlası Divanyolu'nda şimdi Sultan Mahmud türbesinin yanında bulunup türbenin bulunduğu mevkide de ikinci Mahmud'un kız kardeşi Esmâ Sultan'ın sarayı vardı. Bu yangında saray da yanmıştı. Sultan Mahmud öldüğü zaman bu saray arsasına defnedilerek üzerine muazzam türbesi yaptırılmıştır.

³⁰ Bu yağlıkçı binbaşının adını tarihler kaydetmiyor ve genç olduğunu o devri ve hâdiseleri çok iyi bilen vakanüvis Şânî Zade yazıyor. Bunun yedi sekiz yeniçerinin üzerine hücum etmesiyle onlarla çarpışa çarpışa ric'at ederken kılınc tutan koluna bir yatagan bıçağının isabeti neticesinde şehit düştüğünü aynı vak'anüvis kaydediyor. (c. 1, s. 129).

Sultan Mustafa'nın Katli :

Alemdar vak'asından sonra yeniçerilerin af istemelerinin reddi ve saraya sekbân-ı cedit askerinin geldiğini duymaları üzerine hidetlenen ocaklı Sultan Mustafa'nın tekrar hükümdar olması için söylenmeğe başlamışlardı. Bunun üzerine sarayda görüşülerek Şeyhulislâm Salih Zade Esat Efendi'nin vermiş olduğu fetva üzerine Kadı Abdurrahman Paşa, Bostancıbaşı ve celladlar vasıtasıyla sarayda Şimşirlik dairesindeki ikametgâhında bulunmakta olan Sultan Mustafa kendi belindeki şal ile boğularak babası Birinci Abdülhâmid'in türbesine defnedilmiştir³¹. Sultan Mustafa ölümünde otuz yaşında bulunuyordu. Saltanata geçmek hırsı yüzünden amcası oğlu Sultan Üçüncü Selim'i öldürttüğü gibi Alemdar Mustafa Paşa'nın sadaretinde de validesi ve kız kardeşi vasıtalarıyla hariçte tahrikâtta bulunarak tekrar hükümdar olmak istemiş ve bu hususta durumdan haberdar olan sadr-ıâzam (Alemdar) pâdişahı ikaz eylemişti. Bu defaki ihtilâlde ise yeniçerilerin onu tekrar hükümdar yapmak için adını anmaları ölümüne sebep olmuştur.

Âsilerin Afivleri İçin İkinci Defa Müracaatları :

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa sekbân-ı cedit kuvvetleriyle ikinci zamanında saraya gelmişler ve o günün akşam üzeri ve ertesi günü asilerle çarpışmış ve asiler çokça telef verdikleri için bu işi bir tatlıya bağlayarak içinden çıkmak istemişlerdi.

Ocak ağaları gerek kendilerinin ihdas etmiş oldukları yangınlardan ve gerek donanmadan atılan toplardan ve halkın perişan du-

³¹ Günü gününe tutulmuş olan saray vekayinâmesinde *Sultan Mustafa'nın Çarşamba gecesi yani Salı günü akşamı ansızın vefat ettiği yazılı olup ertesi günü de Hamidiye türbesine defnedilmiştir* deniliyor. Yayla imamı vekayinâmesi saraya gelenlerin Sultan Mustafa'yı hükümdar yapmak istediklerini söylemeleri üzerine Perşembe gecesi (Çarşamba günü akşamı) Kapdan Ramiz Paşa, Kadı Abdurrahman Paşa, Moralı Bahriye nazırı Ali Efendi ve İnce Mehmed Bey'in Sultan Mustafa'nın kaydını gördüklerini yâni boğduklarını yazmaktadır. Diğer bir saray vekayinamesi de (Topkapı sarayı arşiv No. 2650) Şeyhulislâm Salih Zade ile Kadı Abdurrahman Paşa, Ramiz Paşa, sadaret kaymakamı Memiş Paşa ve enderundaki ulemanın görüşmeleri neticesinde Şeyhulislâm'ın fetvasıyla Sultan Mustafa'nın katline karar verildiğini ve bu karar Sultan Mahmud'u tereddüde düşürmüş ise de nihayet verilen kararı kabul ettiğini ve bunun üzerine Kadı Paşa, Bostancı başı ve birkaç cellâd Şimşirlikte yeni mabeyin dedikleri mahalde Sultan Mustafa'yı bulup kendi kuşağıyla boğmuş olduklarını beyan etmektedir.

ruma düşmesinden endişe ederek bunun sonunun iyi olmayacağını ve ikinci bir hücumda işin büsbütün fenalaşacağını düşünerek bazı ulemayı saraya gönderip afivlerini istirham etmişlerdir. Bunun üzerine Sultan Mahmud :

— Bundan sonra itaat etmek şartıyla af edeceğini ve aksi takdirde İstanbul yanarsa kendilerinin mes'ul olacaklarını söylemiş ve ricaları üzerine top ateşinin kesilmesi emrolunmuştur. Bu suretle hükümet kuvvetleri asilere galebe çalmak suretiyle isyan bastırılmış oluyordu. Asilerin ricalarını af ettirmek üzere gönderdikleri ulemaya Sultan Mahmud : “*Birader de vefat etti*” diyerek onun katlini ve onu hükümdar yapma kapılarının kapandığını zımnen anlatmış³² ve aynı zamanda ağkapısına gönderdiği bir heyet ile af edildiklerini ocak ağalarına bildirmiştir.

Kandıralı Mehmed Vak'asiyle İsyanın Tekrar Alevlenmesi :

İşte bu suretle ihtilâl sona erdi derken ertesi Perşembe günü (29 Ramazan 1223 ve 18 Kasım 1808) sabık kaptan-ı derya Seyyid Ali Paşa mensuplarından Kandıralı Mehmed adındaki şahıs Kasımpaşa tarafına geçerek başına topladığı adamlar ile —çünkü Seyyid Ali Paşa'nın kaptan-ı deryalığında onun kethüdası olması sebebiyle kendisini tanıyanlar çoktu— Tersaneyi işgal ve oradan Top-hane tarafına geçerek gerek Tophaneyi ve gerek top arabacıları kışlası zapt edildikten sonra İstanbul tarafına haber gönderip küllenmiş olan ateşi tekrar alevlendirdi.

Bunun üzerine İstanbul tarafındaki asilerden bir kısmı Kandıralı'ya iltihak etmişler ve bunların bir takımı *Üsküdar'a* geçip *Selimiye* kışlasını zapt etmek istemişlerse de sekbân askerinin mukavemetiyle karşılaşmışlardı; fakat kışlaya hücum eden güruhun ziyadeliği ve kışlada az kuvvet bulunması sebebiyle karşı koymak mümkün olmadığından sekbân-ı cedit binbaşı Mustafa Ağayı şehit ettikten sonra kışlayı işgal etmişler ve onu müteakip Kadı Abdurrahman Paşa'nın kira ile oturmakta olduğu konağı yağma edip³³ Kadı Paşa'-

³² Âsım Tarihi, c. 2, s. 255 ve Şânî Zade c. 1, s. 132.

³³ Abdurrahman Paşa'nın oturmakta olduğu konak esbak sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa'nın olup onun veresesinden kiralınmıştı.

nın iki gün evvel getirtmiş olduğu yirmi iki yük hazineyi elde ettikten sonra aralarında taksim etmişlerdir³⁴.

Bundan başka gerek Selimiye kışlasına ve gerek ocak ağasıyle binbaşılardan evlerine ateş vermişlerdir³⁵. Selimiye kışlasında bulunan Abdurrahman Paşa'nın kapusu halkı hemen hazırlanarak Anadolu'da İnegöl ve Bursa taraflarına kaçmışlardır.

Asilerden diğer bir kol da *Levent Çiftliği* kışlasına hücum etmişlerdir. İlk defa buradaki sekbânların pususuna düşerek Beşiktaş'a kadar kaçmışlarsa da tekrar daha kalabalık gelerek kışlayı işgal ile onu da yakmışlardır. Levent çiftliğindeki Sekbân-ı cedid askerinin bir kısmı Boğazhisar nazırı Pınarhisar âyanı Uzun Hacı Ali ağanın yanına kaçmışlardır.

YEDİNCİ BÖLÜM

SON DURUM VE ÂSİLERİN GALEBESİ

Ocak ağalarının müracaatları üzerine kusurları af edilmiş ve yangını söndürmek üzere kul kethüdası memur edilmiş idi; fakat yukarıda görüldüğü üzere sâbık kapdan-ı derya Seyyid Ali Paşa'nın kethüdalığında bulunmuş olan Kandıralı Mehmed, kaptanı deryalıktan azil olunduktan sonra Bursa'ya sürgün edilmiş olan Efendisi Seyyid Ali Paşa'nın intikamını almak üzere sükûnet bulmuş olan isyanı alevlendirmiş³⁶ ve o zamana kadar isyan etmemiş olan tersane ile tophane de hükûmetin elinden çıktığı için artık asilere karşı mukavemet imkânı kalmadığından Anadolu valisi ve sekbân-ı cedid

³⁴ Câbi Ömer Efendi vekâyinâmesinde miktar zikredilmeyerek Kadı Paşa'nın kırkaltı deve yükü hazinesinin yağma edildiği beyan olunuyor.

³⁵ Milli Emlâk Dairesinden Başvekâlet arşivine devredilen defterlerden Saray vekayinamesi ve Asım Tarihi c. 2, s. 255 ve Şânî Zade c. 1, s. 141, 142.

³⁶ Alemdar Mustafa Paşa sadr-ıâzam olduğu sırada Seydî Ali Paşa Kapdan-ı derya idi. Sadr-ıâzam, Ramiz Efendi'yi vezirlikle kapdanı derya tayin ettirerek Seydî Ali Paşa'ya Silistre iyaletini tevcih ile hil'at giydirmiş ise de denizci olan Seydî Ali Paşa sadr-ıâzama "Siz gerçi bize Silistre iyaletini tevcih buyurdunuz benim evvelden beri neş'etim ve ülfetim bahranî olmakla kat'a berranî muamelesine vukufum yoktur, hususa Rumelide vezirliğe liyakatim yoktur. Siz bu hil'ati bir ehline ilbas buyurun diyerek selâm vermeden bırakup gitmesiyle Bursa'ya sürülmüştü (Şânî Zade c. 1, s. 49).

seraskeri Kadı Abdurrahman Paşa ile kapdan-ı derya Abdullah Ramiz Paşa neticenin vehametini anladıklarından başlarını kurtarmağa teşebbüs etmişlerdir.

Ramiz ve Abdurrahman Paşaların Kaçmaları :

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa, isyanın büyüdüğünü ve bütün ocakların kazanlarının meydanlara çıktığını ve nihayet saraydan Selimiye kışlasının yandığını görmeleri üzerine can başlarına sıçramıştı. Elllerinde mevcut cüz'î sekbânı-cedid askeriyile bunlarla başa çıkılamayacağını ve iptida kendilerinin asiler tarafından istenileceğini anlayarak Revan köşküne gidip aralarında görüşüp kaçmağa karar verdiler. Fakat bu kararı hiç belli etmeyerek sünnet odasına gelip pâdişahla bir çeyrek saat kadar görüştüler. Ramiz Paşa "varayım yangına bakayım" ve Kadı Paşa da "kulunuzda kapıları dolaşayım" diyerek pâdişahın yanından ayrıldılar³⁷.

Ramiz Paşa veya Tersane nazırı Ali Efendi saraya gelirken kendisini getiren Kırlangıç isimindeki küçük gemiyi belki lâzım olur diye geri göndermiyerek saraya girdikleri balıkhane kapısı önünde muhafız hizmetinde bırakmıştı.

Paşalar, pâdişahın yanından çıktıktan sonra balıkhane önündeki bu gemiye bindiler³⁸ yanlarında kendilerine muti yüzelli çamlıcalı³⁹ gemici ile ikiyüz sekbân ve paşa çavuşları vardı⁴⁰.

³⁷ Saray vekayinâmesi böyle diyorsa da bunlar herhalde pâdişahla görüşülürken durumu izah ile her ne suretle ise müsaade almış olmalıydılar; belki bunu sekbân-ı cedid askerine duyurmamışlardır. Nitekim Yayla imamı da Sultan Mahmud'un Kadı Paşa, Ramiz Paşa, Bahriye nazırı Ali Efendi ve İnce Mehmed Bey'i bir sandala bindirüp saraydan uzaklaştırdığını yazar. Saray Vekayinamesi pâdişahın izin verdiğinin duyulmasını münasip görmediği için yazmamış olabilir. Nitekim aynı vekayinâme Sultan Mustafa'nın boğulmasını da ansızın ölmüştür diye kaydelemiştir.

³⁸ Saray vekayinâmesi (Millî Emlâkden Başkbakanlık arşivine devredilen defterlerden) paşaların bindikleri gemiye Fırkate Şâni zade (c. 1, s. 138) kürekli kırlangıç, Âsım Tarihi (c. 2. s. 257) küçük korvet ve Yayla imamı vekayinamesinde sandal demektedir. Câbî Ömer Efendi vekayinâmesi bu gemilerin paşaların firarlarından bir gün evvel Topkapı sarayı önüne getirdikleri bir şâhdur (teknesi gayet ince tahtadan yapılmış ve üzeri kâmilten zift ile sıvanmış kıçı sıvri kayak) ve tarate (balıkçı gemisi olarak yapılan iki direkli küçük gemi) olduklarını yazıyor.

³⁹ Çamlıca, Yunanistan'ın adalarından olup bura halkı eyi denizci olduklarından Osmanlılar zamanında donanmada istihdam edilmek üzere buradan gemici alınırdı.

⁴⁰ Câbî Ömer Efendi vekayinâmesine göre mevcutları sekiz yüz kadarmış.

Paşalar gemi ile *Üsküdar* sahiline doğru hareket ettiler. Câbi Ömer Efendinin kaydına göre *Tophane*, *Beşiktaş* taraflarına çıkmak üzere o tarafa gittilerse de sahil, halk ve yeniçerilerle dolu olduğundan oraya çıkamadılar ve oradan *Üsküdar*'a gelmek üzere *Ortaköy* önünden dümeni o tarafa kırdılar; maksatları bu suretle Anadolu tarafına kaçmaktı fakat henüz *Üsküdar* sahiline varmadan evvel bunların *Üsküdar* tarafına geçtiğini gören bir topçu zabiti üç çifte kayıkla kendilerine yetişerek iş işten geçti. *Üsküdar* tarafına çıkmanıza imkân yoktur bir başka tarafa gidiniz demesiyle *Kızkulesi*'yle *Harem iskelesi* arasından geri dönerek *Ayastafanos*'a (Yeşilköy) doğru yöneldiler⁴¹.

Giderken iki direkli bir çektirmeye rastlayup kendilerinin yelkeni olmadığından kendi gemilerini halat ile bağlayarak askerinin bir kısmını çektirmeye nakil ile *Ayastafanos*'a (Yeşilköy) doğru yol aldılar⁴².

Firâri Paşaların Yakalanma Tehlikesi :

Gemide görüşme esnasında Kadı Abdurrahman Paşa Anadolu tarafına çıkılmasını ve Ramiz Paşa da Rumeli sahiline çıkılmasını söylediler, Tersane defterdarı Moralı Ali Efendi Ramiz Paşa'nın teklifini doğru bulduğundan Rumeli tarafına geçilmesi kararlaştırıldı.

Ramiz Paşa, isyanı müteakip *Levent Çiftliği* sekbânı cedit kuvvetleriyle saraya gelirken İstanbul tarafına icabında gülle ve yağlı paçavra atmak üzere çöplük iskelesi önüne iki direkli bir *brik* koydurmuştu. Kandıralı Mehmed'in isyanı, Tersanenin zaptı üzerine bir kısım yeniçeriler bu gemiyi işgal etmişlerdi. Bu gemideki yeniçeriler, paşaların saraydan kaçtıklarını haber alınca brik kaptanını tehdit ederek Lâz Ömer Çavuş'un kumandası altında ola-

⁴¹ Câbi vekayinâmesi şöyle anlatıyor : Paşalar maiyeti adamlarıyla gemilere atlayup Topkapı sarayı sahilinden ayrıldıktan sonra Tophaneyi zaptetmek üzere o tarafa vardıklarında orada halk ve yeniçerilerden müsellâh kalabalığı görünce oraya yanaşamayup Beşiktaş tarafına geçüp Levent çiftliğini elde etmek istemişler fakat Tophaneden oraya gelen yeniçerileri görerek oraya da çıkamamışlar, orada Ortaköy ve karşı Üsküdar'a geçüp oraya da çıkmağa cesaret edemiyerek Ayazma ve Kavak iskelesine gelmişlerdir. Kavak iskelesinde yatmakta olan bir gemi bulunup şahdur ile taratayı o geminin kışına bağlayarak kızıl adalara doğru yol vermişlerdir.

⁴² Abdurrahman ve Ramiz Paşalar, bahriye nazırı Ali Efendinin yali köşkü önündeki küçük korvete binerek Üsküdar tarafına geçmek istediklerini fakat bunun mümkün olmamasına mebnî çektiriye nakil ile yüz elli kadar maiyeti ile Marmara'ya doğru gitmişlerdir. (Âsım c. 3, s. 257), Şâni Zade de Âsım'ı teyid etmektedir.

rak kaçıları takip ettiler ve rüzgâr muvafık olmakla pupa yelken ilerleyerek kurşun atımına yakın mesafeye kadar sokuldular. Bunların yaklaşımları sebebiyle gemilerden sahil tarafında olan *Firkate*, Câbî vekayinâmesine göre *Kalikratya* köyü civarında baştan kara sahile vurduğundan içindekiler atlayup sular içinden sahile çıktılar.

Paşaları takip eden brik içindeki yeniçeriler birik kaptanının, deniz sığıdır otururuz demesine bakmayarak gemiyi baştan kara ettirmeleri üzerine birik sahilden uzak olarak oturdu ve bu suretle aralarındaki mesafeden istifade eden paşalar kara tarafındaki gemiden karaya atlayan adamlarının bir kısmını⁴³ deniz tarafındaki oturmamış olan gemiye alarak *Ayastafanus*'un alt tarafında münasip bir sahile yanaşarak karaya çıktılar ve oradan *Çatalca*'ya geldiler⁴⁴ yeniçerilerin bulunduğu brik yüzdürüldükten sonra geriye dönerek durum asilere bildirdi.

Paşaların Selim Giray'a Dehaletleri:

Kadı Abdurrahman ve Ramiz Paşa'lar ve maiyyetleri sahilden yaya olarak *Kanarya Köyü*'ne geldiler; oradan üç beş bahçıvan beygiri tedarik ederek Kadı Paşa, Ramiz Paşa ve Ali Efendi binip diğerleri yaya olarak *Burgaz* köprüsüne ve oradan da *Subaşı Köyü*'nde çiftliği olan Kırım Hanlarından ikinci Kaplan Giray'ın oğlu Selim Giray'a dehalet ettiler. Selim Giray bir miktar maiyyeti ile bunları karşılayarak çiftliğine misafir etti⁴⁵.

Paşaların takibinden dönenler kaçıların Baruthane civarında karaya çıktıklarını haber vermişlerdi⁴⁶. Paşaların yanından kaçmış

⁴³ Paşalarla beraber gemi ile buraya kadar gelenlerden tersane başçavuşu Vanlı Yusuf ve diğer altı kadar Paşa çavuşları ve bir kısım sekbân-ı cedit askeri burada kalarak gitmemişlerdir. Bu sekbânlarda para bulunmaması sebebiyle brikteki yeniçeri lâz Ömer çavuş ile Vanlı Yusuf anlaşarak sekbânları soymuşlar ve bunlar perişan bir halde Çiftlikte bulunan paşaların yanına gitmişlerdir.

⁴⁴ Saray vekayinâmesi (Millî Emlâkten Başvekâlet arşivine devredilen defterlerden.)

⁴⁵ Yayla imamı vekayinâmesi. Câbî Ömer Efendi vekayinâmesine göre Selim Giray'ın çiftliğini zapt ve akşam üzeri gelen hergeleleri almışlar. Selim Giray diğer çiftliğinde bulunup durumu haber alınca paşaların yanına gelmiş ve zarurî bunlara güler yüz göstermiş imiş. Selim Giray'ın babası ikinci kaplan Giray Üçüncü devlet Giray'dan sonra 1183 h. 1770 m. de bir seneye yakın Kırım Hanı olmuş sonra yerine Üçüncü Selim Giray tayin edilmişti.

⁴⁶ Âsilerin duruma hâkim olmaları üzerine Sultan Mahmud istinatsız kalarak

olan bir çavuş *Küçükçekmece*'ye giderek durumu anlattı ve paşaların yerini haber verdi. Bunun üzerine Çekmece âyanı bu çavuşu İstanbul'a yolladı, çavuş durumu anlattı.

Bunun haber alan yeniçeriler paşaları elde etmek üzere yeniçeri ağasının bir mektubuyle Atpazarı canbazlarından Ali Alemdar ismindeki birine, üçyüz kadar yeniçeri vererek *Subaşı Köyü*'ne gönderdiler.

Ali Alemdar, *Subaşı Köyü*'ne vararak Selim Giray'dan bunlar pâdişah hainidir diyerek paşaların kendilerine teslim edilmelerini isteyüp yeniçeri ağasının mühürlü mektubunu verdi fakat Selim Giray:

— Ben bunları ağa mektubiyle vermem, ferman isterim, hani elinizde ferman dedikten sonra Ali Alemdar'a:

— Bizim dairemize düşen kaçkunu biz vermeyiz, bizlerde âdet değildir, hattâ elinizde ferman da yoktur diye red cevabıyla gelenleri geri döndürdü⁴⁷.

Yeniçeriler paşaların Selim Giray yanında bulunup ferman olmadan teslim etmek istemediğini Sultan Mahmud'a arz ederek ferman istemişlerdir, bunlar fermanı aldıktan sonra Selim Giray'a götürmüşler ise de⁴⁸ Selim Giray ferman gelmeden evvel Kadı

mecburen ocaklının isteklerine boyun eğdi. Yeniçeriler paşaların kaçtıklarına inanmıyorlar ve teslim edilmelerinde ısrar ediyorlardı. Bir müddet sonra paşaların takibinden dönen brikdeki yeniçerilerin gelip keyfiyeti anlatmaları üzerine sükûnet buldular. (*Asım c. 2, s. 258 ve Şâhî Zade c. 1, s. 140*).

⁴⁷ Paşaları yakalamak üzere giden canbazlar Selimgiray'ı bularak sen bunları niçin çiftliğine sokup sahip oldun, gel sen bunları tut bizlere ver yoksa pâdişah haini olursun ve ocak düşman olur demeleri üzerine Selim Giray :

— İşte sizler gelmişsiniz tutun, gelüp benim çiftliğimi ve atlarımı zaptettiler, eşyalarımızı gasp atlarına palan yaptılar, dört yüz kese ziyanım var, ben ne ideyim demiş. Bunlar cevap bulamamışlar. Yeniçeriler paşaların bulunduğu çiftliğe gelmişlerse de sekbânlar, canbazlardan bir kaçını kurşunla vurarak telef ettiklerinden çekilmişler ve civardaki köylere gelmişler ve keyfiyeti ve piyade askerle top istemişlerdir. Bekledikleri kuvvet gelmeyüp yağmurun devamı ve hayvanlarının hastalanması korkusuyla İstanbul'a dönmüşlerdir (*Câbî Efendi vekayinamesi*).

⁴⁸ Kaplan giray Han zade Selim Giray Sultan zide ulüvvuhuya hüküm ki,

Abdurrahman paşa ile kapdan Ramiz Paşa der'aliyeden firaren Küçük çekmece sahiline varup Subaşı karyesinde senin çiftliğine dahil düştükleri haberi ocağı âmirem tarafına vurut etmekle vusul-i emri şerifimde paşayı mumaileyhimayı alâ eyy-i halin ahz ve der-iâliyeme irsal ve isallerine müsareat eylemek fermanım olmagın mahsusen işbu emr-i şerifim sâdır olmuştur. . . . (*Mühimme defteri 227, s. 148*).

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa ve arkadaşlarının kaçtıklarını söylemiştir⁴⁹.

Paşalarla Arkadaşlarının Ayrılmaları :

Firarî paşalar, kendilerini tevkife gelen canbazlarla Selim Giray arasındaki muhavereyi bizzat Selim Giray'dan öğrenmişler. Selim Giray, paşalara canbazların kendilerini yakalamak üzere Yeniçeri ocağı tarafından gönderildiklerini yağmurdan duramayarak gittiklerini söylemiştir. İstanbul'dan paşaların üzerine dört top tayin ve yeniçeri ocağından da adam sevkedilmiştir; fakat bunlar çapulcu güruhundan bulduklarından birkaç top atıp, bunu haber alan paşalar sabah olunca bunların üzerine hücum ederek kendilerini kaçırıp toplarını zapt etmişlerdir. Bu halden yeniçeriler galeyana gelerek rical ve ulema önümüze düşün üzerlerine gidelim demekten utanmamışlardır⁵⁰.

Yerleri pirelenen mülteciler tevkifleri hakkında ferman gelmeden evvel kaçmağa karar vermişlerdir.

Kadı Abdurrahman Paşa Selim Giray'a :

— Beni Eyüp civarına gönderin ben başımın çaresini görürüm, dediğinden Selim Giray birkaç adamıyla Kadı paşayı *Eyüp* tarafına göndermiş ve bunlar geceleyen paşayı Eyüp Çarşısına bırakmışlar; Ramiz Paşa ile Ali Efendi ve İnce Mehmed Bey evvelâ *Vize*'ye ve sonra Alemdar'ın yârânından Boğaz nazırı olan *Pınarhisar* âyanı Ali Ağa'nın kasabasına gelerek⁵¹ bir müddet orada kalmışlar

⁴⁹ Firarî paşaların kaçtıktan sonra tekrar İstanbul'a geleceği şâyi olduğundan ocaklı arasında dedikodu başlamış bunları teskin için sadr-iâzam keyfiyeti pâdişaha arzemiş, yeniçerilerin yeniden bir ayaklanmasından korkan Sultan Mahmud onları yatıştırmak için sadr-iâzama beyaz üzerine şu hattı hümayunu göndermiştir :

Firarî paşaların gazabı pâdişahâneme mazhar olmaları yalnız ocaklıya hususmetleri için olmayup gerek merkum paşalar ve gerek yanında firar eden adamlar rizayı hümayunuma muhalif olarak cülûs-ı hümayunundan beru nice nâbeca ve münasip olmayan şeyler ihdasiyle bu hale koydular. Hüda onların belâlerini versun, birine rizayı hümayunum yoktu. Amma vakt ve hale göre böyle oldu. Tafsilen sana ifade eylemiş idim. Vaki halî bilmez değilsin, olduğu gibi niçin ifade etmiyorsun? Yeniçeri ocağı kârı kadîm seleflerimden mevrus kalmış hassatan askerimdir (*Hattı hümayun vesikaları* 17483).

⁵⁰ *Câbî Efendi vekayinâmesi*, varak 234.

⁵¹ Ali Ağa, Alemdar'ın emriyle Kabakçı Mustafa'yı öldürdükten sonra Boğaz

ve yanlarına adam toplayarak müdafaa tertibatı almak istemişlerdir. Bunların Pınarhisar'da buldukları haber alınarak yakalanmaları emir olundu⁵².

Fermanı getiren yeniçerilerin boş dönmeleri üzerine Selim Giray da bir felâkete uğramamak için çiftliği terkederek bir yerde saklanmağa mecbur olmuştur.

Bunun üzerine Kırım Hanzade sultanlarının gerek idare ve inzibatlarını ve gerek onlara ait işleri (sahibi arz) sıfatıyla hükümete arza mezun olarak Rumelideki Tatarlar üzerinde otoritesi olan Selim Giray'ın Kadı Abdurrahman ve Ramiz Paşalarla birleşerek muhalif bir durum ihdas etmesi ihtimaline mebni -çünkü daha

nazırlığına tayin edilmişti. Alemdar vak'ası üzerine durumu tehlikede görünce dört kayık hazırlatarak bunlara malzeme ve eşyalarını koyup Pınarhisar'a göndermiş kendisi de askerini alarak Kavak ahalisinin de silâhlarını topladıktan sonra halkı kal'aya doldurup kapılarını da kapattıktan sonra anahtarları alup Pınarhisar'a gitmiştir. 3 Şevval 1223 (*Câbi Efendi vekayinamesi*).

⁵² Firarileri yakalamağa Dergâhtâlî kapucu başlarından sabık Sipahiler ağası Velve Ahmed ağa tayin edilmiş ve yanına Edirne'den dört top ile Edirne ve havalisinden yeniçeriler bunun maiyetine tayin olunmuş ve o havâlî halkının da yardımlarıyla Pınarhisar'da tahassun eden firarilerin elde edilerek idamları hakkında fermanlar gönderilmiştir.

Fermanlarda firarî Ramiz ve Abdurrahman Paşaların Vize ve Pınarhisar taraflarında tahassun ederek başlarına kuvvet topladıkları (Abdurrahman Paşa'nın Ramiz Paşa ve arkadaşlarından ayrılmış olduğunu hükümet haber almamıştı) ve sabık Bugaz nazırı Hacı Ali (Pınarhisar âyanı) dahi mücerred onlarla beraber olduğu ocak tarafından haber alındığı bunların bu hareketlerinin emir ve irade-i seniyeeye aykırı olduğundan, cemiyetleri dağıtılarak derhal katledilmeleri beyan ediliyordu (evasıtı Şevval 1223) *mühimme defterleri* 227 s. 157 yine aynı meseleye dair aynı tarihli diğer hükümler vardır. (*Mühimme* 227, s. 150, 158, 159).

Ramiz Paşa ile arkadaşları saklana saklana Rusçuk'a can atmışlardır. Firarilerin yakalanmaları için Rumelinin üç koluna fermanlar yollanmış ve takiplerine kapdanı derya Seydi Ali Paşa tayin olunarak o da Ramiz Paşa ve arkadaşlarını yakalamak için beylerbeyi rütbesi verilerek paşa olan son isyan mürettibi Kandıralı Mehmed Paşa'yı memur eylemiştir.

Ramiz Paşa, Alemdar Mustafa Paşa'nın sarrafı Manok ve Alemdar'ın en mutemed adamı Köse Ahmed Efendi ile beraber Rusya'ya kaçmışlardır. Ramiz Paşa ile beraber kaçanlardan sabık Bahriye Nazırı Moralı Ali Efendi, Kadı Abdurrahman Paşa gibi İstanbul'a gelerek bir tarafta saklanmıştır. (*Şanî Zade c. 1, s. 288*). Yusuf Ziya Paşa sadaretinde evasıt-ı c. 1224 (1809 Haziran sonları) iğfal edici bir fermanla af olunarak Boğazhisar'a tayin olunup az sonra katledilmiştir. (*Mühimme defteri* 227 s. 289) Ramiz Paşa da dört buçuk sene sonra gûya af olunarak Rusçuk'a geldikten sonra katledilmiştir.

evvel Dağlı eşkıyasıyla beraber hareket eden Mehmed Giray hâdisesi geçmişti- Selim Giray'ın paşaların firarı hâdisesinde dahil olmadığından gelip çiftliğinde oturmasından bahis ile⁵³ kendisine 1223 Şevval iptidaları (1808 Kasım sonları) tarihli bir ferman yollatmıştır⁵⁴. Bunun üzerine Selim Giray fermana itaat ederek çiftliğine gelmiştir⁵⁵.

Selim Giray'ın çiftliğinden kaçması üzerine mahallî köyler halkı tarafından mal, silâh ve hayvanları yağma edilmiş olduğundan vâki müracaatı üzerine bunların buldurulup kendisine teslimi hakkında o havali kadı, nâip ve âyanlarına fermanlar gönderilmiştir⁵⁶.

⁵³ Kadı Abdurrahman Paşa, Ramiz Paşa, İnce Bey çiftlikten ayrılırken Selim Giray'ı da alup Pınarhisar'a Uzun Hacı Ali Ağa'nın yanına gitmişler. Burası sarp ve müstahkem olup daha emniyetli idi. Lâkin Slim Giray bunlardan yakasını kurtarmak isteyerek Hacı Ali ağaya :

— Bunlardan beni kurtar, sizlere devlet tarafından bir çare ve bir şefaatchi lâzım değil mi? demiş ve muvafakatlerini aldıktan sonra çiftliğe dönmüştür. (*Câbî Efendi vekayinâmesi varak* 243).

⁵⁴ Selâtni Cengiziye'den Çatalca nahiyesinde vaki Subaşı karyesinde sakin Kaplan Girayzade Selim Giray Sultan Zîde mecdühuya hüküm ki, Ramiz ve Abdurrahman Paşalar sen ki sultanı müşarünileyhsin senin o taraflarda olan çiftliğine vardıkları ihbar olunmakla ocak tarafınan vâki inhaya mebni mumaileyhiminin ahzü girift olunmaları bâbında emri şerifim ısdar olunmuş ise de mumaileyhima vusul-ı emri şerifimden mukaddem ol taraftan dehi firar etmiş olduklarından muahharan sen dahi çiftliğinden huruç ve mahalli âhara nakletmiş olduğun bu defa bilihbar vâsil-ı sem'i şehriyara nem olup maahaza sen öteden beri selâtni cengiziye meyânında ehli ırz ve sahip vaka' ve sahibi itibar olmanla hakkında birgûna kilûkal vaki olmayup kemafilkadim hüsnî teveccühü şâhânem derkâr olmakla olduğun mahalden hareket ve hanene gelüp kemafilevvel müsterihan ikamet . . . eylemen fermanın olmağın mahsusen işbu emri şerifim ısdar ve irsal olunmuştur . . . evasit-ı Şevval 1223 (*Mühimme defteri* 227, s. 149, 150).

⁵⁵ Yukarıki mühimme defteri s. 161'deki ferman.

⁵⁶ Selim Giray'a civar kadılara âyan ve yeniçerileri zabitlerine 1223 Zilkade tarihle gönderilmiş ferman; "... elhaletü hazihi emri âlişânıma imtisalen çiftliğine vürut ve ikamet eylediğın ve mukaddemce mahalli âhara azimetin esnasında gerek senin ve gerek hizmetkâr ve adamlarının emvâl ve esliha ve hayvanatı civarda vaki kaza ve kura ahalisinden bazı eşhas makulesi taraflarından gasp olunmuş olduğu bilihbar tahkikkerdei pâdişâhânem ve senin emir ve fermanı hümayuma imtisalen derhal çiftliğine gelip ikametın bâisi mahzuziyeti şâhanem olmuştur. Sen öteden beri selâtni cengiziye meyânında hüsn-i sülûk ve istikametle maruf ve sadakatle mevşuf olduğuna mebni hakkında bilvücuhan teveccühü şâhânem derkâr olduğu gibi Yanbolu ve İslimye taraflarında olan sair selâtni cengiziye haklarında dahi muhasin-i teveccühâtı mülükânem derkâr olup... (*aynı mühimme s. 161 sene 1223 evaili Zilkade*).

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN PAŞA'NIN ANADOLU'YA GEÇMESİ

Abdurrahman Paşa İstanbul'da :

Kadı Abdurrahman Paşa arkadaşlarıyla beraber Saraydan kaçıp, Sultan Mahmud yeniçerilere baş eğdikten bir hafta sonra 8 Şeval 1223 ve 27 Kasım 1808'de Anadolu valiliğinden azil olunarak yerine sabık Trabzon valisi Osman Paşa tayin edilmişti.

Abdurrahman Paşa teşkilâtçı ve işlerinde otorite sahibi gözü pek cesur ve azimli aynı zamanda soğukkanlı, ihtiyatlı bir vezir olduğundan Selim Giray'ın adamları kendisini Eyüp çarşısına bıraktıktan sonra herhalde evvelden pek iyi tanıdığı nakşibendi tarikatinden vezir tekkesi denilen *İzzet Paşa dergâhı*'na giderek orada birkaç gün kalmış ve tekke şeyhine külliyetli para vererek şeyhin elbisesini giyüp kıyafetini değiştirdikten sonra bir derviş kıyafetiyle birkaç gün İstanbul'da dolaşmış bir gece Galata'da ve bir gece yemiş iskelesinde kalmış yeniçeri kışalarına ve Atmeydanı'na (Sultan Ahmed meydanı) kadar giderek gezmiş, yeniçerilerin paşalar için hazırladıkları kazıkları görmüştür⁵⁷.

Bu sırada *Edirne* ve *Silivri* taraflarından *İstanbul*'a gelenler Abdurrahman Paşa'nın arkadaşlarından ayrılarak *İstanbul*'a gelmiş olduğunu bildirdiklerini haber alan Kadı Paşa, hemen aynı kıyafetle *Gemlik*'e işleyen kayıklardan birisine binerek *Gemlik*'e çıkmış ve memleketi olan *Alanya* tarafına gitmek istemiştir. 23 Şevval 1223⁵⁸.

⁵⁷ Kadı Paşa derviş kıyafetine girerek İstanbul'a geldi, At meydanına gitti, kendileri için hazırlanan iki kazığı gördü ve tanınmaksızın Eyyub'a gitti İstanbul'u dolaştı Galata'dan Üsküdar'a geçti ve oradan da memleketi olan Alaiyye'ye hareket etti. (Arabyan Efendi - B. Esad Uras tercümesi s. 26).

⁵⁸ Yayla imamı vekayinamesinde şöyle deniliyor : (Kadı Paşa dahi Eyyub'da İzzet Mehmed Paşa tekkesine gelüp gice şeyhin odasına gelüp vâfir altun virüp şeyh efendinin vaslasını matlup ve şeyh dahi kendi vaslasını ana verip tebdil-i câme andan çıkup Anadolu canibine bir takrip geçüp andan vilâyeti olan Alanya'ya vürud.

Bu hususta Şânî Zade (c. 1. s. 177) şunları yazıyor : (Abdurrahman Paşa akşam karanlığında Eyyub üstünde nakşibendî tekyesine misafir olup oradan tebdil-i kıyafetle birkaç defa İstanbul'u ziyaret ve hattâ At meydanına varup bazı haberler almak için gezip o sırada Edirne ve Silivri taraflarından gelenlerden paşanın arkadaşlarından ayrıldığını söylediklerini duyunca derviş kıyafetine Üsküdar'a geçmiş oradan memleketi olan Alanya'ya gitmiş).

Yeniçeri ocağı firarileri adım adım takip ettiğinden Abdurrahman Paşa'nın *İstanbul*'da bulunduğu duyulması üzerine aramışlar da bulamamışlar ve Anadolu'ya geçtiği duyulması üzerine katli hakkında 1223 Şevval sonları (1808 Aralık ortaları) tarihiyle Anadolu'nun üç koluna fermanlar gönderilmiştir⁵⁹.

Abdurrahman Paşa'nın Anadolu'daki Maceraları:

Daha evvel söylediğimiz gibi Abdurrahman Paşa *Gemlik*'e çıktuktan sonra o gece bir kahvede kalmış, kahveciden kendisini *Bursa*'ya götürmek üzere bir kira beygiri buldurmasını istemiş ve kahveci kira beygirlerinin *Bursa*'ya götürmek için kırk para alacağını söylemesi üzerine koynundan bir fındık altını (beş kuruş muadili) çıkarıp bozdurduktan sonra kira işini temin etmiştir. O gece kahveye gelenlerden günün dedikodusu olan Ramiz Paşa'yı tutmuşlar Kadı Paşa'yı tutmuşlar diye epice lâkırdı dinleyip bu arada kendisine de ağır sözler söylediklerini ve şu Kadı Paşa dedikleri herifin bir miktar adamları *İnegöl*'e geldiler dediklerini işitmesi üzerine kiracıya bir kuruş daha vererek *İnegöl*'e gitmeği kararlaştırmıştır.

Kahvecinin rivayetine göre, çünkü Abdurrahman Paşa'nın derviş kıyafetinde Anadolu'ya kaçtığı havi sonradan fermanlar gelmesi üzerine kahveci misafirin Kadı Paşa olduğunu o zaman anlayabilmiştir.

Sabah namazı yaklaşınca kahveci, dede sultan sıcak su var abdest alursun demesi üzerine Kadı Paşa eyvallah azizim bir defa bir kahveciden sıcak su istemiştim bizi tekdir etti. Ben kendim alırım demesi üzerine kahveci liğen, ibriği önüne koymuş.

⁵⁹ Anadolunun sağ kolunda olan vüzera ve mirmiran ve mütesellim ve voyvodalara ve kuzat ve nüvvab ve âyan ve vücuhı memlekete hüküm ki,

“Bundan akdem Rumeli tarafına firar etmiş olan Ramiz Paşa ve sâbık Karaman valisi Kadı Abdurrahman Paşa'nın buldukları mahalde alâ eyyi halin hayyen ve meyyiten ahz ve istisalleri matlub-ı kat'î-i cihandârânem olmuştu. Merkum Abdurrahman Paşa'nın bugünlerde hafiyen Anadolu tarafına firar eylediği bilihbar tahkikgerdei şâhânem olduğundan merkum Kadı Abdurrahman Paşa'nın her ne mahalde bulunur ise üzerine varılıp ahz ve istisali hususu ehass-ı metalibi mülükânemden olmakla ve siz ki vüzera ve sair mumailleyhimsiz firarî merkum Abdurrahman Paşa kanginzın hükümet ve kazasına dahil olur ise hafi ve celi ne mahalde bulunur ise üzerine varılıp hayyen ve meyyiten ne veçhile olur ise olsun bi eyyihâlin ahz ve istisali hususu” 1223 Evahir-i şevval (Mühimme defteri 227 S. 59).

Abdurrahman Paşa'nın üzerinde bir siyah düz boğası entari vardı kollarını çözüncü altında bir çiçekli şal entari olduğunu kahveci görmüş fakat zenginlerden birisi vermiştir diye aldırış etmemiş, namazdan sonra kira beygirleriyle İnegöl'e gelmiş, Kasaba'da Konyalı ve kendisinin adamlarını görünce sevinmiş ve doğruca mahkemeye giderek nâip efendi ile müzakere edip kendisini tanıtmış, nâip de âyan ve Kadı Paşa adamlarını haberdar ve aynı zamanda durumdan İnegöllü âyandan Numan Bey'e de bahsetmesi üzerine⁶⁰ Kadı Paşa Numan Bey'le görüşüp onun konağına misafir olarak evde birgün kalmış, durumu müzakere etmişler. Numan Bey, Abdurrahman Paşa'yı memleketi olan *Alanya*'ya götürmek üzere o taraflarda Delibaşılardan Küçük Ahmed'i davet etmiş görüşülmüş ve Kadı Paşa'yı memleketine götürmesi şartıyla yüz kese akçeye pazarlık yapılmış, bunun üzerine Deli Ahmed delilere haber yollayarak atlarla beraber Abdurrahman Paşa'yı da Deli kıyafetine soktuktan sonra Numan Bey'in oğlu Ömer Bey'le⁶¹ *Kütahya* taraflarına gelerek orada nizam-ı cedid askeri binbaşılardan Germeyan Zade Hacı Mehmed Ağa ile buluşarak etraftan deli tüfekçilerden Küçük Ahmed, Kavas Osman kumandalarında yedi, sekiz yüz süvari ile *Kütahya* benim mansabım diyerek şehre girmek istemiştir. Halbuki yukarıda görüldüğü üzere 8 Şevvâl 1223 ve 27 Kasım 1808 de merkezi *Kütahya* olan Anadolu Valiliğine Vezir Osman Paşa tayin olunduğundan Abdurrahman Paşa'yı şehre almamışlar ve şehre girmek isteyen Kadı Abdurrahman Paşa ile siperler kazarak üç gün mücadele etmişlerdir⁶².

⁶⁰ Numan Bey'in babası İnegöllü Derviş Paşa'dır. Numan Bey Kapucu Başı iken 1212 H. 1797 M.'de Mirmiranlıkla Küçük Hüseyin Paşa maiyyetinde bulunmuş sonra tekrar Kapucubaşı olmuş, Rusçuk Kal'ası Bina Eminliğinde bulunmuş 1230 H. 1815 M. Limni Adasında ikamete memur olup, af edildikten sonra İstanbul'a gelerek 1232 H. 1816 M.'de vefat etmiştir.

⁶¹ Bu Numan Beyzâde Ömer Bey nizam-ı cedid taraftarı olduğundan Sultan Selim'in hal'i, Dördüncü Mustafa'nın cülüsü üzerine başına adam topladığı için idamı hakkında 1223 Muharrem iptidalarında (1808 Mart) Bursa mütesellimine ferman gönderilmiş ise de, elde edilememiş ve Alemdar Mustafa Paşa'nın sadareti üzerine takipten kurtulmuştur. (*Mektum mühimme defteri* 5 s. 118)

⁶² Câbî Ömer Efendi vekayinâmesine göre Kadı Paşa, Deli kuvvetleriyle haretten sonra Konakçı ile asıl kuvvetlerden ileri giderek *Kütahya*'ya gelmişler, Kadı Paşa *Kütahya*'da seksen beş katır bırakarak mütesellimden tahvil almış olduğundan bu tahvili ve Kadı Paşa'nın mektubunu alınca bu madde doğrudur, fakat Kadı Paşa firar eyledi diye şöhet buldu. Devlet sonra bu malı bizlerden ister diye vermiştir. Bu kayda göre *Kütahya*'da muharebe olmamış ise de, fermandaki kayda göre müsademe olmuştur.

Nihayet şehre giremeyeceğini anlayan Abdurrahman Paşa Kütahya önünden çekilerek oradaki yeniçeriler tarafından takip olunmuş ise de Germiyan Oğlu Hacı Mehmed Ağa'nın müdafasiyle savaşarak *Sincanlı* mevkiine ve daha sonra *Beyşehir* kasabasına gelmiştir.

Teke ve *Antalya* mütesellimi Hacı Mehmed Ağa ile ittifak ederek Abdurrahman Paşa'nın yakalanması için 1223 Zilkâde ayı ortalarında (1809 Ocak) Konya mütesellimi ile Konya yeniçerilerine ferman yollamış⁶³ ve aynı zamanda Abdurrahman Paşa'yı elde etmek üzere Beylerbeyi rütbesinde olan Kayseri mutasarrıfı Çelik Mehmed Paşa, Oğlu İbrahim Paşa memur edilerek 20 Zilkade 1223 ve 17 Ocak 1809 da kendisine vezirlik ve Bozkır Maden Eminliği ve malikâne suretiyle Abdurrahman Paşa'nın üzerinde olan *Alanya* Sancağı verilip etraftaki kazaların kendisine yardım etmeleri emrolunmuştur⁶⁴.

⁶³ Konya mütesellimine gönderilen fermanın :

"Merkum Abdurrahman Paşa'nın tebdili kıyafet ile derviş kıyafetinde İnegöl Kazasına Numan Bey'in hanesine düşüp onbir gün anda ikamet ve bâdehu mir mumailiyeğin oğliyle Kütahya tarafına azimet ve nizam-ı cedid binbaşısı Kütahya'lı Germiyan oğlu Hacı Mehmed nam kimesne etrafta olan delil ve tüfekçi zümresinden Küçük Ahmed ve Kavas Osman vesair yedi sekiz yüz miktarı suvari haşeratı cemi birle Kütahya mansabımızdır diyerek Kütahya'ya duhul kastında olmuş ise de Kütahya'da olan cümle ulemâ ve ocaklı tecemmu birle üç gün metrislerde kıyam ettikleri ecilden merkum Abdurrahman Paşa bu veçhile Kütahya'ya duhule müma-naat meşhudu oldukça Sincanlı kasabasına azimet ve ehali Kütahya verasından takip ettiklerinden Germiyan oğlu ol taraftan dahi savuşturmuş olduğu bu defa deribârı atüfet medarına tahiren inha olunmakla merkum Abdurrahman Paşa'nın izale-i vücudı iradei kat'â-i şâhânem . . . muktezasından ve evamiri âliyyem neşriyle cümleye ilâm olunmuşken bu veçhile hilâfı rizay-ı mülûkânem harekâta cesaretine mebni merkum Germeyan Zadenin icrayı mücazâtı için Kütahya mütesellimine bir kıt'a emri âlişanımla tenbih olunmuş ve berveçhi muharrer merkum Abdurrahman Paşa'nın bulunduğu mahalde hayyen ve meyyiten ahz ve izalei vücudiyle icrai iradei katıam hususı için evamiri âliyyem neşriyle cümleye tenbih ve tekit kılınmış olmakla sen ki mütesellim-i mümaileyhsin Teke mütesellimi mumailiye Elhac Mehmed ile bilittifak merkum Abdurrahman Paşa ne mahalde bulunursa bulunsun . . hayyen ve meyyiten ele getirilip ruy-ı arzdan izalei vücudiyle icrayı iradei şâhaneme müsaraat olunmak . . ." (*Mühimme defteri* 227 s. 199 sene *Evasıtı Zilkade* 1223 ve *Konya Mahkemei Şeriye sicili*).

⁶⁴ *Mühimme defteri* 227 s. 195 sene-evahır Zilkade 1223 ve *Şânî Zade c. 1, s. 157* ve *Câbi Efendi vekayinâmesi varak* 283, yine aynı suretle Kadı Paşa üzerine memur edilen İbrahim Paşa'ya ve Konya yeniçerilerine de aynı tarihli ferman ile yeniçeri

Abdurrahman Paşa *Beyşehir*'ine geldikten sonra kendisinin af olunduğunu havi bir ferman tasni ederek⁶⁵ o suretle *Alanya* tarafına gitmek istemiş ve büyük oğlu Müderris Seyyid Mehmed Efendi ile Rumeli Beylerbeyi pâyeli ikinci oğlu Abdullah Hulûsi Paşa'yı durumdan haberdar etmiştir.

Bu sırada Konya Mütesellimliğinde, Abdurrahman Paşa'nın hasmı olan Candar Oğlu Seyyid Ebubekir Ağa bulunmakta idi. Yukarılarda görüldüğü üzere Seyyid Ebubekir Ağa, Konya Valiliğine tayin edilen Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmamak için mücadele etmiş ve Paşa'nın Konya'ya girmesi üzerine kaçmıştı; dört sene sonra 1222 Cemaziyülâhır sonlarında (1807 Ağustos başları) Konya valisi olan esbak sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa'nın inhası üzerine Ebebekir Ağa af olunarak Konya'ya dönmüş ve az sonra da Konya mütesellimliğine tayin olunarak Abdurrahman Paşa'dan intikam almağa fırsat bulmuştur⁶⁶.

Ağası mektubu (*Konya Mahkemei Şer'iyye sicilli*). İbrahim Paşa, Abdurrahman Paşa ile vukubulacak muharebede kullanılmak üzere hükümetten Obus ve Havan topları ile cephane istemiştir (*Cevdet tasnifi Dahiliye vesikaları No. 12376 sene 1223 Zilhicce*).

⁶⁵ *Mühimme defteri* 223 s. 167... Merkum Kadı Paşa'nın kendisinin afvı için bir kıt'a ferman tasni ile ol fermanı ibraz ederek Alanya tarafına firar etmiş olduğu ismâ olunmakla merkumun hayyen ve meyyiten ele getirilip ... Teke mütesellimi Kapıcıbaşı hacı Mehmed Ağa'ya gönderilen ferman dan.

⁶⁶ Nizam-ı cedid ve sekbân-ı cedid ricalinin katilleri için çalışmış olanları âyanlık ve mütegalibelik ile şöret bulan ve hükümet emirlerini dinlemeyüp serkeşlik edenleri Sultan Mahmud, her fırsattan istifade ile temizlemiş ve bu arada bu Candar oğlu Ebubekir ağayı da 1226 H. 1881 senesinde Çarhacı Ali Paşa'nın Konya valiliği esnasında gasbı emvâl ve hetk-i âraz misillü mugayir-i riza nice zulüm ve teaddiyat ve enva-ı ikaz-ı fitne ve fesaddan halî kalmadığından bahis ile gönderilen bir fermanla birkaç avenesiyle birlikte katledilmiştir. Ali Paşa'nın 10 Ramazan 1226 tarihli tahriratı (*Topkapı Sarayı Arşivi No. 721*) resmî vesikada sabık Konya mütesellimi Candar oğlu Deli Bekir'in ahalinin istidalarına menbi katlolunup bunu haksız olarak halktan almış olduğu yirmüç bin kuruşun muhalledatından alınarak ahaliye verilmesi ve diğer muhalledatının da satılarak bedelinin Mevlevihane matbağına verilmesi emredilmiştir (1227 Rebiülevvel 28). Konya Mevlevî şeyhi Çelebi Efendi bu paranın Mevlevihane matbağına verilmesini istememiş, bunun üzerine muhalledat bedeli olan 5762 kuruşu yapılan müracaat üzerine maktul Seyyid Bekir Ağa'nın veresine terk edilmiştir. (*Başvekkâlet arşivi sadaret ayniyat defteri s. 52 ve 63*). Seyyid Ebubekir Ağa'nın mezarı Konya'nın Alibey höyüğü köyünde olup kitabesi şöyledir:

İçüp câmi kazadan serbeti

Edüp fanî cihandan uzleti

Kalması vaktim vasiyyet edem

Eyledi hak bana şehadet devleti.

Âzım-ı dar-ı Cinan dergâhı âli mütesellim-i

Eyalet-i Konya Koç Bekir Ağa

ABDURRAHMAN PAŞA'NIN SON GÜNLERİ

Abdurrahman Paşa maiyyeti kuvvetleriyle beraber bulunan Konyalılardan birkaç kişi kendisinden ayrılarak Konya'ya gelip Kadı Paşa'nın memleketine gittiği duyulmuştu⁶⁷. Kadı Paşa'nın *Beşşehri*'nde bulunduğunu haber alan Konya Mütessellimi Seyyid Ebubekir Ağa gerek kendisine ve gerek Konya yeniçerilerine yollanan ferman üzerine mühim bir kuvvetle *Beşşehri* kasabasına yürüdü ise de, Abdurrahman Paşa'nın müdafaasıyla karşılaştı. İki taraf arasında vukua gelen müsademede yetmiş seksen kadar zayıat veren Abdurrahman Paşa oradaki *Eşref oğlu camiine* girerek kendisini müdafa etmiş ve nihayet geceleyin Ebubekir Ağa kuvvetlerini yararak⁶⁹ maiyyetindeki bir miktar kuvveti ile Nişanlı veya Kuşaklı⁶⁹ nahiyesinin ada mevkiindeki çiftliğine kaçmış ise de Bekir Ağa kendisini burada da sıkıştırdığından bu mevkiye de müsademe edüp oradan da memleketi olan *İbradi*'ya kaçmış ve bu çiftlikteki hayvan ve zahireleri Ebubekir Ağa ve arkadaşları tarafından yağmalandıktan sonra çiftliği yakılmıştır.

Bu son müsademede Abdurrahman Paşa yüzden fazla telef verdikten başka kendisinin yeğeni ve damadı Necip Molla ile Delibaşı Küçük Ahmed ve tüfekçibaşı Kavas Osman ve tüfekçibaşı Mustafa ile üç nefer serkerde bölük başları yakalanarak veya müsademede esir düşerek kesilen başları Bekir Ağa tarafından *İstanbul*'a gönderilmiş ve aynı zamanda durum arz edilmiştir⁷⁰.

Kadı Abdurrahman Paşa *İbradi*'ya gelince oğullarından Seyyid Mehmed Efendi ile Abdullah Hulusî Paşa yanına

⁶⁷ *Câbî Efendi vekayinâmesi varak 271*

⁶⁸ *Câbî Efendi vekayinâmesinde* Abdurrahman Paşa, kendi üzerine gelen Konya kuvvetlerini bozduktan sonra memleketi olan *İbradi*'ya gittiği yazılmıştır (varak 271).

⁶⁹ Bu isim mühimme defterinde *nişanlı* ve Abdurrahman Paşa'nın muhalefatına ait defterde *Kuşıklı* ve Süleyman Fikri Bey'in Antalya Livası tarihinde Nişanlı olarak gösterilmiştir.

⁷⁰ İki not sonra Konya mütesselliminin hükümete gönderdiği tahriratına verilen cevabî hükme bakın. Turnacıbaşı Ahmed Ağa tarafından bir Tatar ve bir yazıcı ile ocağa mektup gelmiş ve mektupta Kadı Paşa'nın vilâyeti yakınında *İbradi* mütessellimi Behçet Efendi, İnegöl'de Numan Paşa tüfekçibaşısı Osman Ağa, Delibaşı Küçük Ahmed ve Kadı Paşa akrabasından sabık Konya Nâibi (isim yeri açık) ile Kavas başının başları *İstanbul*'a yollanmıştır (*Câbî Efendi vekayinâmesi*).

gelmişlerdir. Zaten daha evvel Kadı Paşa'nın hasmı olan⁷¹ Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'ya Abdurrahman Paşa'nın katli hakkında ferman gönderilmiş olduğundan Hacı Mehmed Ağa onbin kişilik bir kuvvetle oğlu İbrahim'i *İbradı* üzerine yolladığından Abdurrahman Paşa o taraftaki *Zilan* (Câbî Efendi vekayinâmesine göre Küpe) dağlarına kaçmış ise de, takip olunarak iki oğlu ile yeğeni ve damadı Şakir Efendi yakalanmış⁷² ve keyfiyet *İstanbul*'a bildirilmiştir⁷³.

⁷¹ Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa 1217 H. 1803 M. de Abdurrahman Paşa'nın malikâne suretiyle uhdesinde olan Alanya Sancağına tâbi Manavgat kazasını Teke sancağına ilhak etmek istemesinden dolayı Abdurrahman Paşa'nın tesiriyle arzusuna muvaffak olamıyarak bu suretle araları açılmıştı (*Mühimme defteri* 220 s. 1).

⁷² Câbî Ömer efendi vekayinamesi şöyle diyor : Abdurrahman Paşa Küpe nam dağa kaçup orada bir büyük mağaraya saklanmış Kadı Paşa akrabaları Teke mütesellimi Hacı Mehmed'e varup kerem eyle sultanım bu diyar pâdişahındır, harap olup fıkarayı rencide edecek isen halk evlâd-ü iyallerini alup gitsinler deyince Hacı Mehmed Ağa, sizden bir adam isterim ki, o da Kadı Paşadır. Vermezseniz o söylediklerinizin hepsi olur demiş. Kadı Paşa, İbradı'ya geldiği zaman benim arkamdan üç dört bin deli kuvveti gelip, o kuvvet gelinceye kadar sizler bana imdat edin demesi üzerine halk biz ona karışmayız, sen dağa çıkıp mağarada saklan demişler, o da dağa çıkıp mağaraya girmiş. Teke müteselliminin Abdurrahman Paşa'yı teslim etmeleri şartıyla kendilerine zarar vermeyeceğini anlayan halk, mağaraya gidip deli askeri geldi çık diye Abdurrahman Paşa'yı kandırıp dışarı çıkınca kendisini altı yedi adamı ve oğullarıyla yakalatıp Teke mütesellimine teslim etmişler Hacı Mehmed, Abdurrahman Paşa'yı üç gün sıkıştırmış mallarını söylemesini istemiş.

⁷³ Halen Konya Mütesellimi Esseyyid Ebubekir. "Bundan akdem der-isaade-timden firar edip hayyen ve meyyiten ahz ve izalelerine iradei cihandarânem müte-allik olan Kadı Abdurrahman Paşanın mutehassın olduğu Beyşehirine varılıp bilmuharebe yanında mevcut eşkıyadan yetmiş seksen miktarı şekavet pişeler telef ve merkum Abdurrahman Paşa Nişanlı Kasabasında kâin çiftliği olan *Ada* nam karyede tahassun eylediğine binaen karyei merkumeye varılıp anda dahi bilmuharebe yüzden ziyade eşkıya telef olmuş ise de, andan dahi firar ve vilâyeti olan *İbradı* kasabasına firar etmiş ve merkumun ahz ve idamına memur halen Teke mütesellimi Mehmed Ağa ile mülâkat olunarak ve ol havalinin tarikleri seddüben olunarak yanında mevcut şekavetkârlardan Küçük Ahmed ve Kavas oğlu Osman idam olduğundan ve delil sergerdelerinden Kadı ve beş on nefer bölükbaşı ahz ve idam olduğundan maada merkum Abdurrahman Paşa ve oğulları ve yeğeni Şakir ahz ve girift olduğuna ve yeğeni Behçet ve Erzincanlı tüfekçibaşı Mustafa ve üç nefer bölükbaşlarının ser-i maktuları der-i aliyeme gönderildiği ve Paşayı merkumun ket-hüdası ve piri oğlu Abdullah Isparta'ya firar etmiş oldukları bu defa tarafından der-ibâr-ı şevketkararıma takdim olunan tahrirat ve îlâmat ile inha ve iş'ar olunmuş.

Buna verilen cevapta Abdurrahman Paşa ile beraber yakalananlar henüz katledilmemişler ise derhal idamları Konya müteselliminden başka Abdurrahman Paşa ile oğullarını yakalayan *Teke* mütesellimine de ferman gönderilmiştir⁷⁴. Halbuki bu son ferman gelmeden evvel Abdurrahman Paşa İbradı kasabasında 10 Zilhicce 1223 ve 27 Ocak 1808'de katledilip hemen başı İstanbul'a yollanmış⁷⁵ ve on iki gün sonra 22 Zilhicce ve 8 Şubatta oğlu Ab-

Paşayı merkurum ve avenelerinin izalei vücudları ehass-ı metalibi şâhânem olmaktan nâşî bu veçhile kendisinin ele geçmesi ve avenelerinin ahz ve îdamı tam devletime bir hizmet olduğu zâhir . . . olduğuna binaen hayyen ahzolanun Paşayı merkurumun ve aveneleri şekavet pişelerin hayatta olmaları birveçhile tecviz olunur mevaddan olmadığı bedihî ve bâhir olup . . . hayatta kalan merkurumların dahi bir dakika mukaddem tertib-i cezalarıyla ser-i maktularının bâbı hümayunuma vaz'ile icray-ı iradei katıai şâhanem olunmak ehass-ı metalip-i mülûkânem olduğuna mebni hayatta kalan Paşayı merkurumun ve küçük Ahmed vesair şekavet pişelerin vusul-i emr-i alışanıma kadar cezaları tertip olunmamış ise bir dakika tehir ve tavakkuf etmeyerek derhal cezalarını tertip ile ser-i maktularının der-i bâr-ı şevket kararına isali ..." (*Mühimme defteri*, 227 s. 211) Bu fermanın sureti ve cezalarının tertibi için *Teke* mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'ya ve Abdurrahman paşa kethüdasının îdamı hakkında da Isparta mütesellimine.

⁷⁴ "Dergâh-ı muallâm kapucubaşlarından *Teke* mütesellimi Hacı Mehmed

dâme mecdühuya hüküm ki firarî Kadı Abdurrahman Paşa ve oğulları ve yeğeni Şakir hayyen ahz ve girift olduğunu ve diğer yeğeni Behçet ve Erzincanlı tüfekçibaşı Mustafa ve üç nefer serkerde bölükbaşlarının ser-i maktuları dersaadetime gönderilüp sair avenesini havenenin tafsilî keyfiyetleri mukaddeme derialiyeye tevarüd eden tahriratından müsteban olduğuna binaen hayyen ahzolanun gerek Kadı Abdurrahman Paşa ve oğulları ve gerek yeğeni Şakir'in tertib-i cezaları ile ruus-ı maktularının birgün evvel der-ialiyeye irsali bâbında çend-rûz mukaddem sana ve Konya mütesellimine hitaben evamiri aliyem ısdar ve tisyar kılınmış ise dahi bunların bir dakika hayatta kalmaları birveçhile tecviz olunur mevaddan olmayup bir an akdem ve bir saat mukaddem izalei vücudları kat'î matlub-ı hümayunum olmakla merkurumların henüz cezaları tertip ve ruus-ı maktularını der saadetime tesrib olunmamış ise işbu emri şerifim tarafına vardığı anda bilâ tavakkuf derhal cezaları tertip ve ruus-ı maktularını der-i bâr-ı şevket kararına irsal ve tesrip eylemen fermanım olmağın, tekiden ve isticâlen işbu emrişerifim ısdar ve alâ cenahittacil . . . ile irsal olunmuştur.

İmdi keyfiyet malûmun oldukta gerek haini merkurum Kadı Abdurrahman Paşa ve oğulları ve gerek yeğeni Şakir'in vusul-ı emri alışanıma kadar cezaları tertip olunmamış ise bir dakika tehiri tecviz etmeyüp hemen derakap icray-ı mücazatına ve ruus-ı maktularının ders-iaadetime îsaliyle tenfiz-i iradei hümayunuma müsaaraat . . ." (*Evahiri Zilhicce 1223*) mühimme defteri 227, s. 221.

⁷⁵ "... mukaddema beynehümade hakd ve hasede dair külli macera olan *Teke* mütesellimi kapucubaşı Hacı Mehmed Ağa, agrazı nefsanıyesine mebni îdamına

Abdullah Paşa ve bir gün sonra da büyük oğlu müderris Seyyid Mehmed Efendi idam olunmuşlardır.

Abdurrahman Paşa'nın katli hakkındaki ilk fermanlarda oğulları ve yeğeni haklarında bir kayıt olmadığından dolayı bunların katledilip edilmeyecekleri hakkında tereddüd edilmiş olmalı ki, hükûmetten sorulmuş ve 28 Zilhiccede tahrirâtı İstanbul'a gelmiş fakat bu tahrirat gelmeden evvel sonradan gelen fermanla oğulları ile damadı olan yeğeni Şakir Efendi'nin katilleri emrolunmuş, bunlardan Abdullah Paşa babasından onbir gün ve diğer oğlu Seyyid Mehmed Efendi andan bir gün sonra îdam olunmak suretiyle bir aileden bir baba iki oğul ve bir yeğen olmak üzere beş inkılâp kurbanı verilmiş ve başları Teke mütesellimi tarafından İstanbul'a yollanarak Bâbüâlî'den saraya arzedilmiş ve pâdişahın iradesiyle Bâbühumayunda teşhir olunmuştur ⁷⁶.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın kesik başına takılan yafta sureti :

“Filasıl Nüvvab zümresinden iken yirmi seneye karip vakitten beru mutlak kendu kârına revaç vermek ve cibilliyatında merkûz zulüm ve fesadı terviç kesb-i meratibine destres olmak fikri fasidinden nizam-ı cedid askeri tertibinde illet-i müstekille olarak mirmiranlık ve bâdehu rütbei vezareti tahsil edip bulunduğu kâr-ı nâ savabı âmme-nin malûmı ve bundan akdemce Astane-i aliyede vukua gelen mefasidinin icrasını teyekkun ile firar, Konya ve Alanya taraflarında dahi

haris ve bu fırsatla teccessüs hususunda mübalâğa derecesine ikdam ve emval ve eşyasını gasp ve iğtinam eylemeği bî sabır ve aram begayet dikkat ve ihtimam eylemekle bilâhara ol havaliye vürudunu muallimler vasıtasıyla istişmam eyledikte cüstüçü ederek âkıbet ahz edüp muşarünileyhe ilâm-ı hakikat-i meram ile kendusuna af ve iğmaz istirham ederek katil ve îdam ve derhal ser-i maktuunu irsal ile tevkir-i şevk-ı yârane istîcale ikdam eylemekle mâh-ı Zilhiccenin yirmi ikinci günü vaz-ı nazargâhı ibret” olmuştur. (*Şânî Zade c. 1, s. 177*).

⁷⁶ Abdurrahman Paşa'nın başının geldiğine dair pâdişahın sadaret kaymakamına beyaz üzerine hattı:

Kaymakam Paşa

Firarî Abdurrahman Paşa'nın ser-i maktuının vürudundan kemal-i meritebe sürür ve kubura bâdî olmuştur. Din ve devletime hiyanet edenleri cenabıhak kahreylesün, mal ve eşyaları için bundan mübaşir tayin ve irsal olunsun. Ser-i maktûları şimdi mahallerine vaz olunsun. (*Başvekâlet arşivi 2573*) Câbî Efendi vekayinamesi, Abdurrahman Paşa ile diğer oğlu ve Konya Nâibi akrabasının birinin ve adamlarından diğer ikisinin başlarınının 24 Zilhicce'de gelerek ertesi günü teşhir edildiğini yazar (*varak 299, 300*).

şekaveti kadimesini izhar eylediği tahkik olunup vücut-ı habaset âlûdının izalesi için sadır olan hutut-ı hümayun mücibince ısdar ve irsal olunan ferman-ı kaza ceryan ile Teke mütesellimi Kapucu-başı Mehmed Ağa marifetiyle ahz ve îdam olunan Kadı Abdurrahman Paşa'nın ser-i maktu ıdır⁷⁷.

Abdurrahman Paşa'nın başı 24 Zilhicce ve 10 Şubat'ta *İstanbul*'a gelerek iki gün teşhir edilmiş nizam-ı cedit ve sekbân-ı cedit aleyhdarlarını korkutmuş olan büyük başı görmek üzere İstanbul halkı tehalük göstermişlerdir⁷⁸.

Merhum Cevdet Paşa Abdurrahman Paşa'nın ikibin kişilik bir kuvvetle *Alanya* Kal'asına kapanarak onbin kişi ile üzerine gelen Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa tarafından altı ay muhasara edilip katledilmiş olduğunu beyan etmekte ise de⁷⁹, Abdurrahman Paşa'nın Anadolu tarafına geçmeisi Şavval ortalarında olup buradan *Beşehri*'ne varması ancak Zilkade ayının ortalarında olduğuna göre *Alanya* Kal'asına kapanması kabul edilse bu da aynı ayın sonlarına rastlamak îcap eder. Eldeki vesikalar Abdurrahman Paşa'nın ne suretle *Beşehri*'ne geldiğini ve Konya mütesellimi ile mücadelesini ve nihayet İstanbul'dan kaçtıktan iki buçuk ay sonra katlini gösterdiğine göre Cevdet tarihinin kaydı tashihe muhtaçtır.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Mallarına El Konması :

Merhum Abdurrahman Paşa'nın nakdi ve külliyyetli menkul ve gayri menkul, çiftliği hayvan ve eşyası olduğundan dört aydan ziyade *İbradı*'da Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa, bin türlü

⁷⁷ Câbî Ömer Efendi, başı seyre gelen bi edebler muşarünileyhin seri maktuuna tükürmek ve bazısı bizim ocağımızı batırıp nizam-ı cedit askeri düzup az kala ki İstanbul'da yeniçeri komayup kırıyazdı deyu kelleyi tabladan alup tekme ile darp eden edepsizlere ne çare vakit ve hale göre sükût edilmek zarurî oldu. İki gün kelleyi seyre gelenlerin hesabı yoktu (*varak* 300).

⁷⁸ *Tayla İmamı*, vekayinâmesi, Abdurrahman Paşa'nın *Beşehri* kurbinde tutulup katledildiğini ve kesik başının Zilhicce'nin yirmi beşinci günü Bâbihümayundaki senk-i ibrete konduğunu yazıyor. *Câbî Efendi*, Abdurrahman Paşa ile iki oğlu ve Konya Nâibi akrabasının birinin ve adamlarından diğer ikisinin başlarının yirmi dört Zilhicce'de gelerek ertesi günü teşhir edildiğini yazıyor. (*varak* 299, 300) Şânî Zade tarihi ise (c. 2, s. 177) Abdurrahman Paşa'nın başının teşhirinin yirmi iki Zilhicce olduğunu kayıt ile "hemen bütün İstanbul halkının seyrine hücum ve iktihamları mahalli ibreti erbabı ebsar oldu" diyor.

⁷⁹ *Cevdet Tarihi* c. 9, s. 49.

tehdit ve işkence ile hepsini meydana çıkardıktan sonra bunlardan mühim bir kısmını, kazalardan tedarik ettiği beşyüz mekkârî hayvanıyla *Antalya*'ya nakletmek suretiyle⁸⁰ bunların üzerine oturup bunlardan cüz'î bir miktarını *İstanbul*'a yollamıştır; fakat Paşa'nın bıraktığı nukut, hayvan vesair eşyasının mühim bir kısmını Teke Mütesselliminin aldığı hükûmete haber verilmiş ve bunlar kendisinden istenmiş ise de serkeş bir adam olduğundan *İstanbul*'a sert ve ağır cevaplar yazmasıyla işin ilerlemesine gidilmeyerek hakkından gelinmesi başka zamana bırakılmıştır⁸¹. Resmî kaynaklarda Abdurrahman Paşa'nın muhalefatı hakkında dikkate şayan bir vesika görülmektedir :

1224 Rebiulâhır sonlarında (1809 Haziran) Alanya Kadısının memleketin ileri gelenlerine gönderilen fermana göre Abdurrahman Paşa'nın katlinden sonra Teke mütessellimi Hacı Mehmed Ağa, paşanın bütün mallarını ve parasını anın *İbradı*'daki konağına koydurarak hazine için zaptetmek üzere oğlunu *İbradı*'da bırakup kendisi *Antalya*'ya dönmüş ve gûya kaza halkı konağına hücum ve mütessellim Hacı Mehmed'in oğlu ile müsademe ederek konaktaki bütün emval ve eşyayı yağmalamışlar ve sonra da konağa ateş verip yakmışlar. Bunun üzerine Teke mütessellimi bu hâdiseyi *İstanbul*'a bildirmiş. Mütessellimin bu yazmasına karşı kasaba halkı da bunun aksini iddia ile Abdurrahman Paşa emval ve eşyasını Hacı Mehmed'in *Antalya*'ya nakil ile ortalığı sindirmek için oğlu marifetiyle konağı

⁸⁰ Abdurrahman Paşanın emval ve emlakî ile bunların Teke mütessellimi tarafından müsadere edilenleri hakkında aşağı kısımlara bakınız:

“Ol diyar ahalisinden bazı sikatın nakli üzere Abdurrahman Paşa'nın emvalini katar katar tarafına alenen celp ve ihzar edüp canibi miriye cüz-i layetecezza arz etmekle ol kadar mal-i bî gerane varisi yegâne olup tarafı saltanattan mutalebe olundukça muteassıbâne şukka ve tiz kelimat-ı bagıyane ile redd-i cevab ederek mahzen-i temellükünde ibka ve takrir eylediği pâdişahın gazabını mücip olup ilk fırsatta katl ederek cemi eşya ve emvali yine Hazinei hümayuna intikal eyledi” Şâni zade c. 1, s. 178.

⁸¹ Şâni Zade'nin Teke mütessellimi Hacı Mehmed Ağanın katledildiği hakkındaki mütaleasında yanıldığı ve babası ile katledilen oğlu İbrahim'i karıştırdığı görülüyor. Hacı Mehmed Ağa, yaşı doksanı mütecevaz olarak 1226 H. 1811 M. de eceliyle ölmüş ve Antalya'nın Çukurtaş mevkiine gömülmüştür. (*Antalya Livası Tarihi* s. 79, 100) Hükûmete karşı Hacı Mehmed'in oğlu İbrahim isyan etmiş. Muhasara edilmiş nihayet Antalya zapt ve emval ve eşyası müsadere olunarak bu aileye mensup olanların hepsi Selânik'e naklolunmuştur. Antalya'daki mütessellim cami ve medresesi Hacı Mehmed Ağa'nındır.

yaktırıp oğlunun fıkara zulmüne mebni ahali ile mücadele ettiğini ve bundan dolayı halkın memleketi terketmeğe kalkışıklarını beyan etmeleri sebebiyle her iki iddiadan hangisinin doğru olduğunun tahkik edilip bildirilmesi bir fermanla Alanya Kadısı ile âyan ve eşrafa emrolunmuştur⁸².

Abdurrahman Paşa İle Oğullarının Kabir Kitabeleri :

Kadı Abdurrahman Paşa'nın katlinden sonra *İstanbul'a* gönderilen başın nereye defnedildiğine dair bir kayıt göremedim, cesedinin oğullarıyla beraber doğum yeri olan *Ibradı* kasabası mezarlığına defnedildiği malûm olup kabir kitabelerinin suretleri aşağıya yazılmıştır.

Abdurrahman Paşa'nın kabir kitabesi :

Hüvelhllâkulbâki

1 — Elmerhum-ül-magfur ilâ rahmeti

2 — Rabbihilgafur sâbika Anadolu Valisi

⁸² Alanya Kazasında nâip ve âyan ve zabitan ve vücuh-ı memleket Kadı Abdurrahman Paşa'nın ahz ve idamına dergâhı muallâm Kapucubaşlarından Teke mütesellimi Elhac Mehmed dâme mecdühu mukaddema bâ fermanı âlî tayin kılınıp kapucu başı-i mumaileyh dahi muktezai memuriyeti üzerine mumaileyhi ele getirip tertibi ceza eyledikten sonra muhalledatının zaptı için diğer sadır olan emri şerifim mûcibince emval ve eşya ve cemi nukut ve mamelekinin paşai mumaileyhin konağına vaz ve canibi mirî için zapteylemek üzere oğlunu ol tarafta terk ve ikameyle kendisi Antalya tarafına azimet eylemiş olduğuna binaen ahali-i kaza mecbul oldukları habaset muktezasınca cemiyetle konağı mezbur hücum ve oğlu mumaileyh ile muharebe ve derununda olan bilcümle emval ve eşyayı yağma ve konağı mezkûr ihrak etmiş oldukları bu defa kapucu başı-i mumaileyh tarafından der-isaadetime tevarüt eden tahriratta derç ve iş'ar olunmuş ve sabıkuzzikir konakta hıfzolunan emval ve eşyayı kapucu başı-i mumaileyh Tekeye nakil ile mücerred sindirmek için oğlu mumaileyh marifetiyle konağı ihrak-ı binnar ve oğlunu fukara üzerine taslit ve envayı mezalim ve taaddiyata iptidar ve ahali ile muharebe ve mukateleye ictisar eylediği . . . ahali-i merkum taraflarından takdim olunan arz-ı mahzar ve îlâmlarında tahrir kılınmış olup bu surette tarafeynin muhalif-ü-lmezamin vârid olan evrakın mahiyetine nazaran hususî mezburda iştibah vâki olmak hasebiyle tashih ve tahkiki lâzımeden olmakla ve siz ki mevlânâ ve âyan vesair mumaileyhimiz vusuli emr-i âlişanımda madde merkumenin vukuu ne veçhiledir? ve konağı ihrağa cesaret edenler kimlerdir? ve zikrolunan emval ve eşya hangi taraflardan gasbolunmuştur ve kimin zimmeterindedir ve kapucubaşı-i mumaileyhin ol tarafta terkeylediği oğlunun zulmü vaki midir? sıhhat ve hakikati üzere der-isaadetime tahrir . . ." (*evahir-i Rebiülâhur 1224) mühimme defteri 227 s, 273.*

- 3 — İken maktulen vefat eden Kadı
- 4 — Abdurrahman Paşa'nın ruhiçün fatihâ.
Sene 1223
fi. 10 Z.⁸³

Abdurrahman Paşa'nın onsekiz ondokuz yaşlarında ve Beylerbeği pâyesinde olan oğlu Abdullah Paşa'nın kabir kitâbesi⁸⁴.

Ya ilâhi olmübarek ismi pâkin izzeti
Hem resulün fahriâlem Şâhı kevneyn hürmeti
Eyle kabrim ravzai cennet ya ilâhelâlâmîn
Gece gündüz eylesinler hur-ü-gılman hizmeti

- 1 — Merhum Kadı Abdurrahman paşa Zâde
- 2 — Maktulen vefat eden merhum Abdullah
- 3 — Paşa ruhiçün rizaenillâh fatiha

Sene 1223
22 fi. z.

Abdurrahman Paşa'nın büyük oğlu Müderris Seyyid Mehmed Efendi'nin kabir kitabesi: Biraderinin kabir taşındaki iki bendinden sonra :

- 1 — Merhum Kadı Abdurrahman Paşa zâde
- 2 — Müderrisin-i kirâmdan maktulen merhum
Seyyid Mehmed Efendi ruhiçün
- 3 — Fatiha. fi. sene 23 z. 1223

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Evlatları :

Abdurrahman Paşanın Babası Şeyh Mehmed efendinin 1175 H. 1761 M. de vefat ettiğine göre, Abdurrahman Paşa vefat ettiği zaman yaşı takriben elliyi geçmiş olmalıdır.

⁸³ Kabir taşındaki 10 Zilhicce tarihi yanlıştır. Belki istinsah eden yanlış kaydetmiştir. Şânî Zâdenin kaydı üzere (22 Zilhicce olmalı).

⁸⁴ Seyyid Abdullah Paşa, on üç on dört yaşında iken 1215 H. 1800 M. de Bozkır Madeni Emimi olan babası Abdurrahman Paşa tarafından İradı cedid defterdarı Hacı İbrahim Efendi'ye yazdığı tahriratın Beylerbeylik ile oğluna Alanya sancağının verilmesini rica etmiş ise de kabul edilmeyerek Kapucubaşılık pâyesi verilmiş ve 1221'de İstanbul'a gelen babasının ricasiyle küçük yaşta Beylerbeyi pâyesini almıştır.

Abdurrahman Paşa'nın en büyükleri Seyyid Mehmed Efendi olmak üzere Ahmed, Ali, Abdullah isimlerinde dört oğlu ile Şerife Hatice, Şerife Fatma, Gülsüm, Nakiye, Zübeyde ve bir de adını bilmediğimiz altı kızı olmuştur⁸⁵.

Bunlardan zamanımıza kadar gelen Kadı Paşa ailesi Abdurrahman Paşa'nın kendisiyle beraber maktul oğlu Seyyid Mehmed Bey ile yeğeni ve damadı olan eşrafı kuzattan⁸⁶ Behçet Efendi ve diğer damadı ve yeğeni olan Hacı Şakir Efendiden gelmişlerdir. Abdurrahman Paşa'nın bu iki damadından Behçet Efendi, Konya Mütessellimi Ebubekir ile Abdurrahman Paşa arasındaki musademedede maktul düşmüş ve Hacı Şakir Efendi de Abdurrahman Paşa ile beraber maktulen vefat etmişlerdir. Behçet Efendinin zevcesinin adı Zübeyde hanım ve Hacı Şakir Efendinin zevcesinin adı da Hacce Şerife Fatma Hanımdır.

Abdurrahman Paşa'nın nizam-ı cedide hizmeti :

Nizam-ı cedid askeri teşkiline başlandıktan sonra bu askerler *İstanbul*'da *Levent Çiftliği* ve Sultan Selim'in yaptırdığı *Üsküdar*'da Selimiye kışalarında talim görüyorlardı. Fakat sonraları Bozok mutasarrıfı Çapar Oğlu Süleyman Bey ile Kadı Abdurrahman Paşa ve *Bolu* Voyvodası Hacı Ahmed oğlu İbrahim Ağa'nın *İstanbul*'a göndermekte oldukları asker namzetlerinin bu iki kışanın alamamasından dolayı mahallerinde kışalar yapılarak askere alınacak efradın *İstanbul*'dan gönderilecek muallimler vasıtasıyla mahallerinde yetiştirilmeleri emrolunduğundan bu suretle *Üsküdar* ocağına bağlı olarak Nizam-ı cedidin ayrılmış olduğu yerlerde kışalar yaptırılmıştı.

⁸⁵ Aile şeceresinde beş kızı görülüyor, Paşa'nın muhalefatına dair olan vesikada altı kızı gösteriliyor.

⁸⁶ Rumelideki kaza kadılıkları dokuz ve Anadoludakiler on ve Mısır'dakiler altı dereceye ayrılmış olup Anadolu kazalarında kadılık edenler Rumeli veya Mısır kazaları kadılıklarına geçemeyüp Anadolu'da ise oradaki kazalarda kadılık ederken onuncu dereceye kadar çıkar, keza Rumeli'de öyle olup orada dokuzuncu ve Mısır'da altı dereceyi doldururlar ve en son sitte tabir edilen dereceye varırlardı. İşte bu (sitte), derecesine varan kadılara (*eşrafı kuzat*) denilirdi. Sitte'ye çıkan kadıya Rumeli'de ise (Sitte Rumeli) ve Anadolu'da ise (Sitte Anadolu) ve Mısır'da Sitte Mısır kadısı denilirdi. Eşraf-ı kuzatın ehliyet ve tecribeli olanlarından bazıları (tahta başı) isimle Kazaskerlere müşavir olurlardı.

Bu suretle mahallî kışlalar ve askerî talimler hakkında gönderilen fermanlardan birisi de Karaman (Konya) valisi Kadı Abdurrahman Paşa'ya yollanmıştı. Bunun üzerine Abdurrahman Paşa gerek vilâyeti dahilinde *Konya*, *Aksaray*, *Seydişehir*, *Kırşehir* ile *Niğde*'nin *Eskisaray* mevkiinde ve malikâne suretiyle kendi üzerinde olan *Alanya*'da ve *Kayseri*'de muhtelif büyüklükte kışlalar yaptırttı. *İstanbul*'dan mühendisler getirmek suretiyle ilk yaptırılan kışla 1218 H. 1803 M. de *Seydişehir*deki nizam-ı cedit kışlası idi⁸⁷.

Bu kışlalardan başka Abdurrahman Paşa kendi maiyyeti sekbân ve suvarileri için *Alanya* kasabasında kendi parasiyle ondört odalı bir han ile küçük bir hamam ve dört dükkân yaptırmıştır. *Kayseri*'de kârgir olarak yaptırılan nizam-ı cedit kışlası doksan beş odalı olup⁸⁸ beşyüz beygir bağlanır dört ahır ve bir geniş avluyu ve ortasında bir de camii ihtiva ediyordu. *Aksaray*'da yaptırılan kışla kerpiçten olup yirmi odalı ve yine kerpiçten olan *Kırşehir* kışlası da otuz odalı idi⁸⁹.

Kırşehir kışlası yarım orta yâni altıyüz efradı istîâb edecek büyüklükte idi. Abdurrahman Paşa'ya *Kırşehir*de yarım orta asker yazması emri geldiğinde buranın eşrafını davet ederek fermanı okutmuş ve fermanın kabulü üzerine nefsi *Kırşehir*, *Keskin*, *Konur*, *Hacı Bektaş*, *Mucur*, *Süleymanlar* kazalarından yarım orta asker yazmıştır⁹⁰.

Abdurrahman Paşa Karaman valisi iken *Konya*'ya bir çeyrek mesafede *Çimenlik* mevkiinde kazalar ahalisinin yardımlarıyla Vali sarayı denilen hükûmet konağını yaptıtır⁹¹ bu konak daha sonra asker kışlası olmuştur⁹².

Nizam-ı Cedit için alınacak asker gelişi güzel toplama olmayup yerli, yurtlu ailelerden idi ve bunların başlarına o memleketin hane-

⁸⁷ Başvekâlet Arşivi Cevdet tasnifi askerî vesikalar No. 42356 (21 c. 1218).

⁸⁸ Nizam-ı ceditin ilgasından sonra bu kışla han olarak kullanılmak üzere kiraya verilmiştir.

⁸⁹ Nizam-ı ceditin ilgasından sonra *Aksaray* kışlası mutasarrıf Paşaların dairesi olmuş ve *Kırşehir* kışlası da işe yaramaz diye terkedilmiştir (*Cevdet tasnifi askeri vesikalar* No. 16791).

⁹⁰ *Cevdet tasnifi askeri vesikalar* No. 8161, 8166, sene 1219.

⁹¹ *Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları* No. 7954, 7988 ve *Cevdet Tarihi*, c. 9 s. 38.

⁹² Eskiden Vali konakları harem ve selâmlıklı olarak iki kısımdı. Selâmlık kısmı vilâyet dairelerini ihtiva ederdi. Abdurrahman Paşa'nın vali konağını şehirden hariç mahalde yaptırmaması ilk valiliğinde olduğu gibi bir suikasitten sakınmasından ileri gelmiştir.

dan ve asıladelerinin ehliyetlilerinden maaşlı binbaşılar tayin edilecekti; bu suretle alınacak efrad münavebe ile *İstanbul*'a gönderilecek, İlkbahar'dan Sonbahar'a kadar altı ay *Üsküdar ocağında* (Selimiye kışlasında) talim ve terbiye görecekler ve bir sefer vukuunda *Üsküdar ocağı*yle birlikte muharebeye gideceklerdi⁹³. Daha yukarıda söylediğimiz gibi sonraları mahallî kışlalar yaptırılarak efradın kısmen orada talim görmeleri emrolunmuştu.

* * *

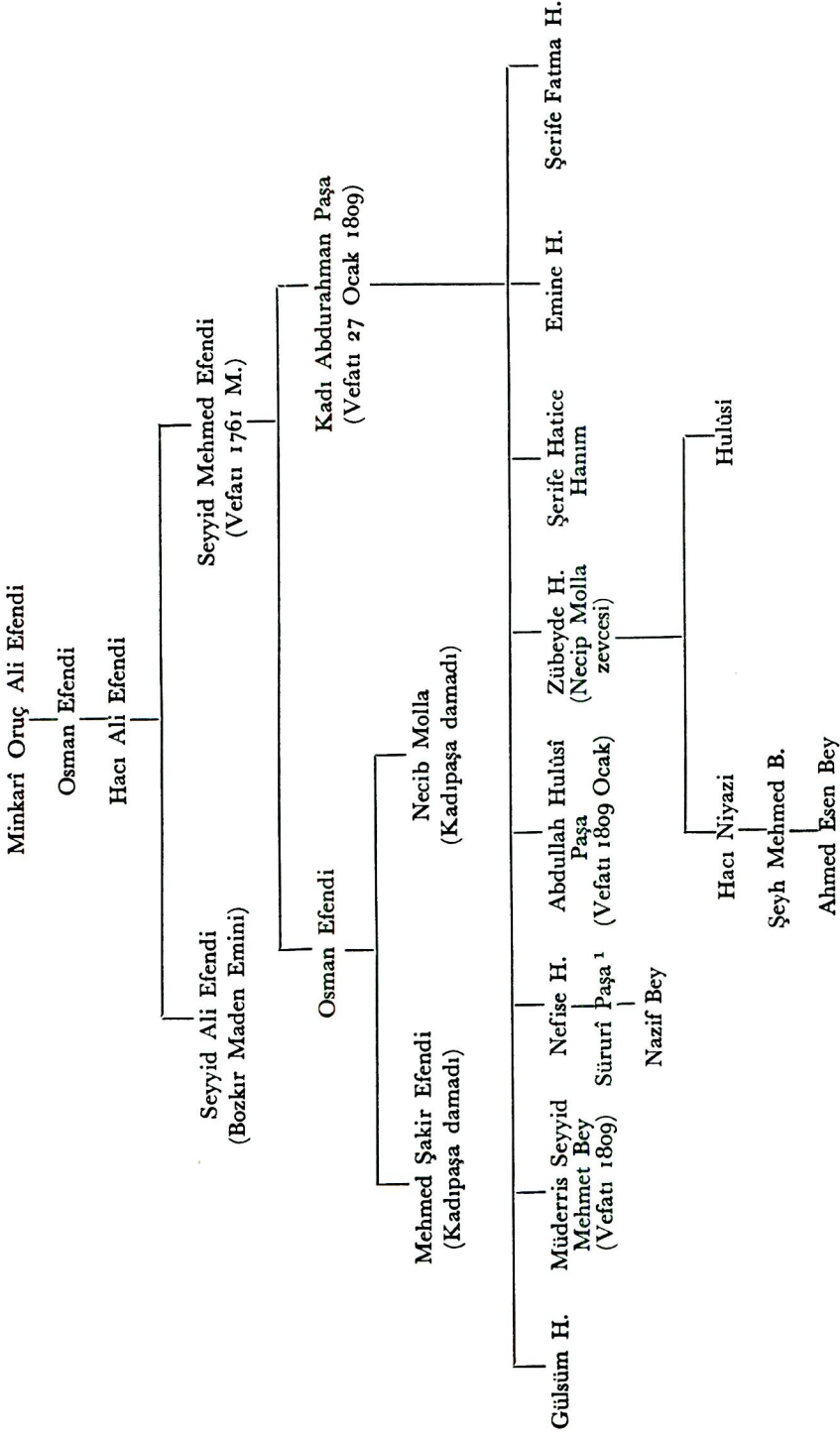
Tercümei halinin tetkikinden anlaşılacağı üzere Kadı Abdurrahman Paşa teşkilâtçı, azim ve gayret sahibi, cesur, metîn, yeni teşkilâta candan bağlanmış bir vezirdi.

Medrese tahsili görmüş, uyanık fikirli, teşebbüs ettiği işde memleketin selâmetini görmüş ve anlamıştı. Sultan Selim'in nizamı-cedid teşkilâtındaki samimî maksadını kavradığından Anadolu'da Çapar Oğluyle beraber Pâdişah'a kuvvetli destek olmuşlardı. Her ikisi de icraatlarında şedid olduklarından bu sayede işlerinde mukavemet görmeden muvaffak olmuşlarsa da makalemizin muhtelif kısımlarında görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa bilfiil kumanda mevkiinde bulunduğundan suikast ve ihanetlerle karşılaşmıştır.

Gerek yeniçeri ocağı ve gerek Rumeli âyanlarının pek korktukları Abdurrahman Paşa'nın Alemdar'ın sadaretiyle tekrar meydana çıkarak Anadolu Valiliği ile sekbânı cedid seraskeri tayin edilmesi ocağın endişesini arttırmış ise de *Alemdar vak'*asını müteakip kendisini ele geçirmek istemişler, fakat muvaffak olamamışlar ve pâdişahı tazyik ile Abdurrahman Paşa'yı adım adım takip etmişler Anadolu'nun üç koluna fermanlar yollatmışlar ve nihayet idam ettirmişlerdir.

⁹³ *Cevdet tasnifi vesikalar No. 16346, sene 1219, Recep.*

Kadı Abdurrahman Paşa ailesinin kısa şeceresi

¹ Merhum Midhat Paşanın Muhakemesinde Mahkeme Reisi idi.

